

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií

BAKALÁRSKA PRÁCA

2004

Milan Matejašák

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta sociálních věd

Institut ekonomických studií

BAKALÁRSKA PRÁCA

Príliv priamych zahraničných investícií do Českej a
Slovenskej republiky v rokoch 1993-2003

Vypracoval: Milan Matejašák

Konzultant: Doc. Ing. Karel Půlpán CSc.

Akademický rok: 2003/2004

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracoval samostatne a použil som len uvedené pramene a literatúru.

Praha, 4. mája 2004

.....

Milan Matejašák

Pod'akovanie:

Na tomto mieste by som chcel pod'akovať predovšetkým svojmu odbornému konzultantovi pánovi **Doc. Ing. Karelovi Půlpánovi CSc.** za jeho hodnotné rady a pripomienky k vypracovaniu tejto bakalárskej práce a v neposlednom rade za emaily, ktoré ma motivovali v ďalšom písaní.

Zároveň by som chcel pod'akovať pánovi **Doc. Ing. Vladimírovi Benáčkovi CSc.** za jeho odborné rady.

Téza bakalárskej práce

Príliv priamych zahraničných investícií do Českej a Slovenskej republiky v rokoch 1993-2003

Cieľom bakalárskej práce je popisná analýza prílivu priamych zahraničných investícií (PZI) do SR a ČR v rokoch 1993-2003. Najskôr budem skúmať hlavné faktory pôsobiace na príliv PZI, ktorá krajina mala (má) aké výhody či nevýhody. Potom sa budeme venovať samotnému prílivu PZI do ČR a SR v sledovanom období a v ďalšej časti práce efektom prítomnosti zahraničného kapitálu. V závere práce budeme skúmať vyhliadky oboch krajín do blízkej budúcnosti.

Osnova práce:

1. Základné pojmy
2. Determinanty prílivu PZI, porovnanie determinantov pre SR a ČR
3. Príliv priamych zahraničných investícií do SR a ČR v rokoch 1993-2003
4. Efekty PZI
5. Vyhliadky oboch krajín do blízkej budúcnosti

Základná literatúra:

- CzechInvest:** „*Factsheets on the Business and Investment Climate in the Czech Republic*“, CzechInvest, Praha, 2004
- Dunning, J.H.:** „*The globalization of business*“, Routledge, London, 1993, ISBN 0-415-09610-3
- Hošková, A.:** „*Komparácia vývoja priamych zahraničných investícií na Slovensku a v transformujúcich sa ekonomikách*“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2000
- Hunya, G., Stankowsky, J.:** „*International Competitiveness Impacts of FDI in CEEs*“, WIIW, Wien, 2000
- Hunya, G., Stankowsky, J.:** „*Foreign Direct Investment in Central and East European Countries and the Former Soviet Union*“, WIIW, Wien, 1999

- Kalínská, E.:** „*Přímé zahraniční investice a jejich úloha v regionu střední a východní Evropy*“, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 1999, ISBN 80 – 7079- 287-6
- Krugman, P.R., Obstfeld, M.:** „*International Economics: Theory and Policy*“, Harper Collins Publishers, Glenview, 1991, ISBN 0673521516
- SARIO:** „*Slovakia in Figures*“, Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu, Bratislava, 2003

Praha, 26. októbra 2003

.....
Milan Matejašák
študent

.....
Doc. Ing. Karel Půlpán CSc.
konzultant

Abstrakt

Bakalárska práca na tému Príliv priamych zahraničných investícií (PZI) do Českej a Slovenskej republiky v rokoch 1993 až 2003 pozostáva z troch nosných a doplňujúcich sa oblastí týkajúcich sa všeobecnej analýzy PZI. V prvej časti ide o analýzu hlavných faktorov určujúcich príliv PZI s konkrétnou aplikáciou na sledované krajiny. V nadväzujúcej časti je to analýza samotného vývoja prílivu PZI do sledovaných krajín v rokoch 1993 až 2003. V poslednej časti je to analýza pozitívnych a negatívnych efektov spojených s prílivom zahraničného kapitálu do hostiteľskej krajiny, pričom v úplnom závere sú spomenuté aj vyhliadky investičnej atraktívnosti oboch krajín do budúcnosti.

Abstract

Bachelor thesis on the Inflow of the Foreign Direct Investment (FDI) into the Czech and Slovak Republic in years 1993 – 2003 consists of three basic and complementary parts regarding the general FDI analysis. The first part is an analysis of the main factors determining the FDI inflow with the application and comparison of the two countries. The following part is an analysis of the FDI inflow into the two countries from 1993 till 2003. The last part is a study of positive and negative effects connected to the presence of foreign capital in the hostile country. Future outlooks of the investment attractiveness of the two countries are mentioned too.

Obsah

1. Rozdelenie investícií.....	2
1.1. Definícia priamej zahraničnej investície.....	2
1.2. Priame zahraničné investície z časového hľadiska.....	3
2. Determinanty prílivu zahraničných investícií.....	5
2.1. Determinanty v hostiteľskej krajine.....	5
2.1.1. Politická stabilita.....	9
2.1.2. Ekonomická výkonnosť.....	10
2.1.3. Domáci trh.....	10
2.1.4. Úverový rating.....	11
2.1.4.1. Vývoj ratingu Českej republiky.....	12
2.1.4.2. Vývoj ratingu Slovenska.....	13
2.1.5. Dopravná sieť / infraštruktúra.....	13
2.1.6. Pracovná sila.....	14
2.1.6.1. Kvalifikovaná pracovná sila.....	14
2.1.6.2. Lacná pracovná sila.....	16
2.1.6.3. Dostupná pracovná sila.....	17
2.1.6.3.1. Nezamestnanosť na Slovensku v roku 2003....	17
2.1.6.4. Produktívna pracovná sila.....	20
2.1.7. Geografická poloha.....	21
2.1.8. Investičné stimuly.....	22
2.1.8.1. Lokalizačné rozhodovanie investora, úloha stimulov.....	23
2.1.8.2. Investičné stimuly na Slovensku a v Česku.....	24
2.1.9. Privatizácia.....	25
2.1.10. Iné faktory.....	26
2.1.11. Zhodnotenie vplyvu faktorov na prílev PZI.....	27
3. Príliv priamych zahraničných investícií.....	29
3.1. Príliv PZI do krajín strednej Európy v rokoch 1993–2003.....	29
3.2. Príliv PZI do Českej a Slovenskej republiky v rokoch 1993–2003.....	30
3.3. Pôvod PZI podľa krajín investora.....	34
3.4. Odvetvové smerovanie PZI.....	36
3.5. Smerovanie PZI podľa krajov.....	37
4. Analýza efektov spojených s prílivom PZI.....	40
4.1. Pozitívne efekty.....	41
4.2. Negatívne efekty.....	46
4.3. Celkové efekty.....	49
5. Príliv PZI v blízkej budúcnosti.....	51
6. Pramene a literatúra.....	56
7. Príloha.....	61

1. Rozdelenie investícií

Pred tým, ako sa pustíme do popisnej empirickej analýzy, najprv sa budeme venovať investíciám z hľadiska ekonomickej teórie.

Investície sú vo všeobecnej ekonomickej teórii považované za „...ekonomickú činnosť, pri ktorej sa subjekt vzdáva súčasnej spotreby s výhľadom zvýšenia produktu v budúcnosti.“¹ Medzinárodné kapitálové toky prebiehajú v podobe zahraničných úverov a investícií.

Zahraničné investície môžu byť posudzované ako „...akvizície resp. prevzatie aktív v inej krajine...“² Aktíva môže prevziať vláda, inštitúcie či jednotlivci jednej krajiny v druhej krajine. Zahraničné investície môžeme rozdeliť na tri základné druhy:

- **Priame zahraničné investície** – nákup podielu spoločnosti vrátane investícií na zelenej lúke, kde investor získava dlhodobú kontrolu nad svojimi spoločnosťami. V tomto prípade sa nejedná len o presun finančných prostriedkov, ale aj o prínos v oblasti technológie, ľudských zdrojov, nehmotných aktív...
- **Portfoliové investície** – nákup akcií, obligácií alebo iných finančných aktív, jedná sa o pasívne investovanie, pretože investor nezískava podiel na riadení a kontrole firmy, zo zahraničia plynú investorom iba výnosy z kapitálu (úroky, dividendy...). Portfoliové investície sa líšia od priamych zahraničných investícií teda tým, že sa nejedná o priamu účasť investora na riadení firmy, ale iba o majetkovú účasť.
- **Poskytnutie pôžičiek a úverov** – predstavuje dlhové krytie domácich investícií, čo je často nákladnou formou investovania (akumulácia dlhu, vysoké úrokové náklady z úveru). Takáto forma je výhodná v prípade vysokej návratnosti z investície, na ktorú sa úver vzťahuje.

1.1. Definícia priamej zahraničnej investície

Pri vytváraní štatistiky priamych zahraničných investícií (ďalej len PZI) vychádza Česká národná banka (ČNB) i Národná banka Slovenska (NBS) z definície priamej zahraničnej investície stanovenej OECD v súlade s Eurostatom a IMF, ktorá stanovuje, že pod pojmom **priama zahraničná investícia**

„...sa rozumie také vynaloženie peňažných prostriedkov alebo iných peniazmi oceniteľných majetkových hodnôt alebo majetkových práv, ktorých účelom je založenie,

¹ Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D.: „*Ekonomie*“, Nakladatelství Svoboda, Praha, 1991, s.970

² Bannock, G., Baxter, R.E., Davis, E.: „*The Penguin Dictionary of Economics*“, Penguin Books Ltd. London 1992, s.168

získanie, alebo rozšírenie trvalých ekonomických vzťahov investujúceho tuzemca na podnikaní v zahraničí alebo investujúceho tuzemca na podnikaní v zahraničí alebo investujúceho cudzozemca na podnikaní v tuzemsku, a to niektorou z týchto foriem:

1. vznik alebo získanie výlučného podielu na podnikaní vrátane jeho rozšírenia,
2. účasť na novovzniknutom alebo existujúcom podnikaní, ak investor vlastní alebo získa najmenej 10 % podielu na základnom imaní obchodnej spoločnosti, alebo najmenej 10 % podielu na čistom obchodnom imaní, alebo 10 % hlasovacích práv,
3. finančný úver na päť alebo viac rokov poskytnutý investorom na podnikanie, ak má investor na tomto podnikaní účasť podľa bodu 1 alebo 2, alebo úver spojený s dohodou o podiele na rozdelení zisku,
4. použitie výnosu z existujúcej priamej investície do tejto investície.³

Teda stručne povedané, PZI sú investície do inej krajiny za účelom získania podielu na kmeňových akciách a rozhodovacích právomociach vo výške aspoň 10 % alebo ďalšie použitie výnosu z existujúcej PZI do tejto investície.

1.2. Priame zahraničné investície z časového hľadiska

Z časového hľadiska vstupu do konkrétnej krajiny prechádza pôsobenie priamych investícií na ekonomiku rôznymi vývojovými fázami. Na základe dlhodobého skúmania priamych zahraničných investícií bolo vytvorených viacero teórií. Azda najznámejšia a najcitovanejšia je hypotéza jedného z významných teoretikov v predmetnej oblasti, práca **J.H. Dunninga**⁴, ktorý začiatkom osemdesiatych rokov rozvinul nasledovnú teóriu.

V prvej fáze daná krajina neinvestuje v cudzine, pretože na základe nízkej rozvojovej úrovne nedokáže v špecifickej oligopolnej súťaži efektívne využiť svoje prednosti prostredníctvom priamych investícií. Aktívna medzinárodná spolupráca nastane, ak krajina využíva export. Zároveň začnú zahraničné podniky investovať v tuzemsku, spočiatku iba v malom rozsahu, a to na základe miestnych obmedzených špecifických podmienok (malý trh, nedostatočná kvalifikácia pracovných síl pre priemyselnú výrobu, nedostatočná infraštruktúra a pod.).

V druhej fáze rozvoja nadobúdajú priame investície zahraničných podnikov v danej krajine na význame. Výrazne začne pôsobiť dosiahnutý vysoký objem výroby, ktorý výdatne zásobuje miestny trh. Pracovné sily v prijímajúcej krajine sa zoznamujú s vysokou

³ Devízový zákon, NBS, 1995, § 2, bod k), pozri aj Devízový zákon, ČNB, 1995, § 2, bod j)

⁴ Dunning, J.: „*Re-evaluating the benefits of Foreign Direct Investment*“, Transnational Corporations, Vol.3., No.1, 1994, str. 23-52 In: Baláž, P. a kol.: „*Medzinárodné podnikanie*“, Jamex, Bratislava, 2001

úrovňou produktivity práce a výrobným procesom, ale úroveň miezd je ešte nízka. Priame investície ešte nie sú previazané s ostatným hospodárstvom krajiny. Na základe nedokonalosti lokálneho trhu informácií, tovarov a kapitálu sú transakčné náklady obvykle vysoké, preto sa investori pokúšajú integrovať mnohé trhy, v rámci ktorých vykonávajú podnikové transakcie. Priame zahraničné investície domácej krajiny sa zatiaľ vyskytujú iba zriedka, pretože domáce podniky ešte disponujú iba nedostatočne upotrebitelnými finančnými výhodami a aj v prípade ich existencie ide len o priame vývozné investície so susednými štátmi, ktoré sú na obdobnej úrovni vývoja.

V tretej fáze vývoja bude už aj domáca krajina vykazovať viditeľne vyšší podiel zahraničných priamych investícií. Domáce podniky zbierajú skúsenosti z rozvinutého trhu, zo stykov so zahraničnými podnikmi (zvyšovanie kvalifikácie pracovných síl, podporovanie know-how a tým aj firemných špecifických predností), čo im pomôže výraznejšie preniknúť na zahraničné trhy. V dôsledku toho, že úroveň miezd stúpa (vyššia kvalifikácia, vyššia produktivita práca ako dôsledok technického pokroku), stráca krajina výhody lacnej pracovnej sily. Nové priame zahraničné investície prichádzajú na základe nových výhod: vysoký dopyt, schopnosť domáceho technologického rozvoja, nová moderná infraštruktúra a pod.. Celkovo je rozvoj vývozných priamych investícií predsa len nižší než dovozných, i keď sa postupne zblížujú. PZI sa prepájajú s domácim priemyslom.

Vo štvrtej fáze sa stáva konečne daná krajina výrazným priamym investorom v cudzine.

V piatej fáze nastáva rozvoj vnútroodvetvového medzinárodného obchodu opierajúceho sa o vnútroodvetvovú deľbu práce. Rozhodnutia o miestne zakladania firemných pobočiek bývajú už menej orientované z pozície krajinných špecifik a väčšmi sa prihliada na dynamický efekt z rozvoja medzinárodnej deľby práce. Dovozné priame investície znovu začínajú rásť, ale z iných dôvodov ako v prvých fázach, napr. v dôsledku sprostrenia sortimentu. Dovozné a vývozné investície konvergujú.

K tejto teórii sa vrátíme ešte neskôr na konci práce, kde na základe výsledkov analýzy sa pokúsime uplatniť uvedenú etapizáciu na vývoj PZI na Slovensku a v Českej republike.

2. Determinanty prílivu zahraničných investícií

Z číselných údajov prehľadu prílevu PZI je jednoznačne zrejmá rôzna intenzita objemov, čo spôsobuje, že niektoré krajiny z jedného regiónu sú pre zahraničných investorov zaujímavé, iné podstatne menej. Čo všetko teda vplýva na objem prílevu PZI do krajiny? Ktoré faktory určujú, že niektoré krajiny sa môžu tešiť veľkému prílevu zahraničného kapitálu a iné nie? A ktoré faktory sú najdôležitejšie a ktoré menej?

Determinanty investičného rozhodovania možno rozdeliť na dve základné skupiny⁵:

- a) **interné** – vychádzajú z vnútorných podmienok zdrojov firmy
- b) **externé** – komplex činiteľov vzhádzajúcich z ekonomického, kultúrneho a právneho prostredia

Externé determinanty možno rozdeliť na:

- a) **determinanty v materskej krajine** – ako napr. podpora investovania v zahraničí, vysoké náklady na výrobu, nedostatok surovín
- b) **determinanty v hostiteľskej krajine** – ekonomické a politické prostredie, rastúci trh, rastúci dopyt, atraktívne investičné prostredie, lacná pracovná sila, úroveň infraštruktúry

Guy Pfeffermann stručne zhrnul, že: „Príliv priamych zahraničných investícií do krajiny závisí od dvoch vecí a to, či investorom sa páčia dané podmienky v krajine alebo nie a na veľkosti domáceho trhu.“⁶ V nasledujúcej časti sa budeme zaoberať len determinantami PZI v hostiteľskej krajine, teda tým, čo *Guy Pfeffermann* nazval „dané podmienky krajiny“, pretože len tie sú podstatné pri porovnávaní investičného prostredia a atraktívnosti jednotlivých krajín, čo je aj jedným z našich cieľov.

2.1. Determinanty v hostiteľskej krajine

Prieskumy a diskusie⁷ medzi západnými investormi o investičnej motivácii PZI do transformujúcich sa krajín Európy ukazujú, že politicko-hospodárska stabilita je

⁵ Baláž, P. a kol.: „*Medzinárodné podnikanie*“, Jamex, Bratislava, 2001, str. 147-148

⁶ www.theglobalist.com/DBWeb/printStoryId.aspx?StoryId=2800 (25.1.2004)

Guy Pfeffermann je bývalý hlavný ekonóm vo Svetovej banke, terajší hlavný ekonóm v IFC (International finance corporation)

⁷ Výsledky empirických prác zisťovania determinantov PZI majú zväčša dve formy: ekonometrické analýzy a prieskumy medzi investormi. Pre prieskum pozri Stankowsky, J.: „*Direktinvestitionen in Osteuropa*“, Bank Austria/WIFO, 1996, str. 26-27 In: Hošková, A.: „*Vplyv priamych zahraničných investícií na ekonomiku Slovenska*“, NBS, Bratislava, 2001, str. 16. Pre ekonometrickú analýzu pozri napr: Carstensen, K., Toubal, F.: „*Foreign Direct Investment in Central European Countries: A Dynamic Panel Analysis*“, Kiel

najdôležitejším kritériom.⁸ S ňou sú potom spojené aj otázky repatriácie zisku, prípadne aj investovaného kapitálu. Nedostatočné hospodárske, politické a právne podmienky hostiteľských krajín sú obvykle hlavným dôvodom nízkej atraktívnosti štátov. Skôr, ako by sme len vymenovali jednotlivé určujúce faktory, zmienime sa o konkrétnej štúdií, ktorá nám dá predstavu o tom, ktoré faktory majú akú váhu pri investičnom rozhodovaní.

V roku 1993 sa vykonal medzi potencionálnymi investormi vyspelých krajín prieskum⁷ zistenia najvýznamnejších podmienok pre investovanie v stredoeurópskom regióne. Každý účastník označil tri faktory bodmi 3, 2, 1 podľa dôležitosti jednotlivých faktorov, pričom najdôležitejší faktor dostal 3 body. Výsledok bol nasledovný:

Tabuľka č.1: Determinanty PZI

Určujúce faktory PZI		
Poradie	Faktor	Počet bodov
1.	Politická stabilita	115
2.	Významný domáci trh	71
3.	Finančná stabilita	47
4.	Kvalifikovaná pracovná sila	40
5.	Potencionálna ziskovosť	35
6.	Geografická poloha	33
7.	Konkurencieschopné náklady	28
8.	Menová konvertibilita	15
9.	Dopravná sieť/Infraštruktúra	10
10.	Legislatíva	6
11.	Potencionálna exportná základňa	5
12.	Výhodný daňový systém	2

Zdroj: Stankowsky, J.; In: Hošková, A.

Treba však poznamenať, že faktory a aj ich váhy, za predpokladu dodržania politickej a ekonomickej stability, sú pre každú firmu odlišné. Vo všeobecnosti však platí, že podľa zámeru investora možno predpokladať, ktoré determinanty budú pre neho najdôležitejšie.

Exportne orientované PZI⁹ majú za cieľ využiť špecifické zdroje a výhody danej krajiny a potom vyvážať. Najdôležitejšou výhodou je vybavenosť zdrojmi, kapitálom a lacnou pracovnou silou, ktorá by mohla byť určujúcim faktorom pre vklad PZI. Pri tomto druhu priamych zahraničných investícií je rozvinutosť, úroveň a veľkosť domáceho trhu až

Working Paper No. 1143, Kiel, 2003 Pre veľmi prehľadnú tabuľku, v ktorej sa uvádzajú rôzne štúdie zaoberajúce sa determinantami prílivu PZI, zároveň spolu s výsledkami týchto štúdií, pozri: Benáček, V.: „*Prímé zahraniční investice v České republice*“, Politická ekonomie, 2000, č. 1, str. 10-11

⁸Pozri Stankowsky, J.: „*Direktinvestitionen in Osteuropa*“, Bank Austria/WIFO, 1996, str. 26-27 In: Hošková, A.: „*Vplyv priamych zahraničných investícií na ekonomiku Slovenska*“, NBS, Bratislava, 2001, str. 16

⁹Baláž, P. a kol.: „*Medzinárodné podnikanie*“, Jamex, Bratislava, 2001, str. 147-148

druhoradým faktorom. Tieto investície sa zaujímajú najmä o výšku výrobných nákladov a snažia sa investovať tam, kde je to najlacnejšie.

Trhovo orientované PZI majú za cieľ založenie podniku v hostiteľskej krajine za účelom zásobovania produktmi a službami lokálny trh, teda získať určitý podiel na trhu hostiteľskej krajiny a tento podiel postupom času zväčšovať. V tomto prípade je dôležitá najmä veľkosť trhu, stupeň rozvoja krajiny, infraštruktúra a distribučné náklady.

Od teórie teraz prejdime ku praxi. Keď už poznáme, ktoré faktory akou mierou rozhodujú o investičnej atraktivnosti krajiny a zoberieme to na vedomie, môžeme začať skúmať, ktorá krajina, či Slovensko alebo Česká republika, bola atraktívnejšia a najmä prečo.

Presne o to sa pokúša časopis Euromoney¹⁰, ktorý pravidelne každý polrok hodnotí 185 krajín z hľadiska atraktivnosti pre prílev PZI, pričom atraktivnosť krajiny určuje päť hlavných faktorov a to: politické riziko, výkonnosť ekonomiky, zadlženosť, úverový rating a prístup k medzinárodným financiám. Toto hodnotenie v súlade s prieskumom J. Stankowskeho dáva najväčšiu váhu práve politickému riziku a výkonnosti ekonomiky. Tu sú výsledky pre Českú republiku a Slovensko na začiatku porovnávacieho obdobia v roku 1994, v strede obdobia v roku 1999 a na konci v roku 2003, aby sme mohli evidovať posuny týchto krajín v jednotlivých smeroch.

Tabuľka č.2: Hodnotenie krajín – september 1994

September 1994							
Krajina	Celkové poradie	Politické riziko	Výkonnosť ekonomiky	Zadlženosť	Úverový rating	Prístup k medzinár. financiám	Spolu
max.		25	25	20	10	20	100
Česko	40	17,5	16	19,5	3,9	9,4	66,3
Slovensko	64	12,1	9,3	19,5	0	5,5	46,3

Prameň: Euromoney¹¹

Tabuľka č.3: Hodnotenie krajín– marec 1999

Marec 1999							
Krajina	Celkové poradie	Politické riziko	Výkonnosť ekonomiky	Zadlženosť	Úverový rating	Prístup k medzinár. financiám	Spolu
max.		25	25	20	10	20	100
Česko	43	16,6	10,0	19,7	5,8	9,9	62,0
Slovensko	66	10,9	8,5	19,5	3,8	5,6	48,3

Prameň: Euromoney¹¹

¹⁰ pozri www.euromoney.com

¹¹ www.euromoney.com (25.1.2004)

Tabuľka č.4: Hodnotenie krajín – september 2003

September 2003							
Krajina	Celkové poradie	Politické riziko	Výkonnosť ekonomiky	Zadlženosť	Úverový rating	Prístup k medzinár. financiám	Spolu
max.		25	25	20	10	20	100
Česko	42	18,4	9,7	19,2	6,7	12,2	66,1
Slovensko	56	15,7	9,5	18,9	5,4	9,6	59,1

Prameň: Euromoney¹¹

K jednotlivým kritériám¹²:

- Politické riziko – definuje sa ako riziko nezaplatenia za poskytnuté tovary a služby, pôžičky, dividendy alebo zabránenie repatriácie kapitálu, neodráža dôveryhodnosť individuálnych obchodných partnerov v krajine
- Výkonnosť hospodárstva – zohľadňuje sa ekonomický rast, menová stabilita, vývoj bežného účtu platobnej bilancie a stav verejných financií
- Zadlženosť – získané skóre odráža hodnotenie krajiny vzhľadom na pomer dlhodobej služby exportu k HDP, bilancie bežného účtu k HDP a pomer zahraničného dlhu k HDP, zohľadňuje sa aj štruktúra zahraničného dlhu krajiny
- Úverový rating – priemer ratingového hodnotenia krajiny Moody's, Standard & Poor's a IBCA
- Prístup k medzinárodným financiám – reflektuje možnosť rýchleho prístupu krajiny na medzinárodné kapitálové trhy

Pričom platí, že čím viac bodov krajina za každé kritérium získa, tým je to pre krajinu lepšie.

Čo je možné z uvedených tabuliek časopisu Euromoney vyčítať? V prvom rade to, že Česká republika bola po celé obdobie pre investorov atraktívnejšia ako Slovensko, keďže sa po celé obdobie pohybovala okolo 42 miesta, zatiaľ čo Slovensko až okolo 60. miesta. Príčinou boli najmä dva dôvody, politická stabilita v ČR je a aj bola výrazne vyššia počas celého obdobia rokov 1993 / 2003 (pozri graf č.1). Po druhé, na začiatku obdobia výkonnosť českej ekonomiky bola výrazne lepšia, ale začala klesať, pričom v roku 2003 bola už na rovnakej úrovni ako aj na Slovensku.

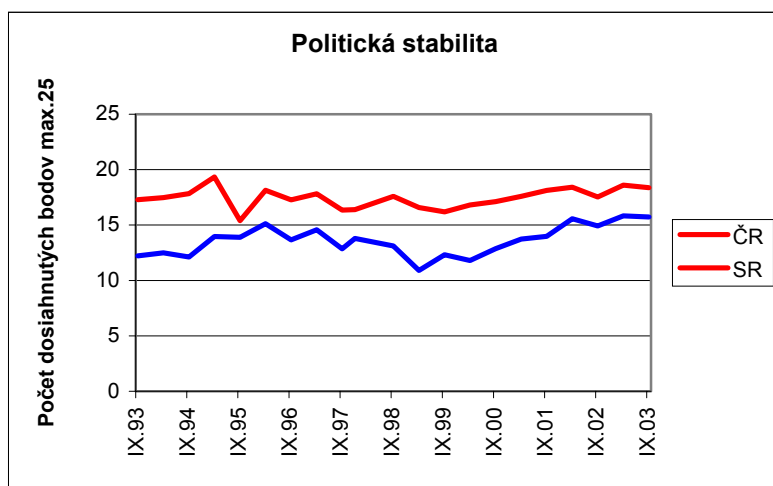
¹² www.euromoney.com (25.1.2004)

2.1.1. Politická stabilita

Politické riziko je spolu s výkonnosťou ekonomiky označované za hlavné kritérium vstupu zahraničných investorov do krajiny. Významnou podmienkou bol i postoj vlád voči zahraničným investorom ako v privatizácii, tak i v liberalizácii zahraničných investícií (stredoeurópske tranzitívne krajiny podpísali bilaterálne dohody o ochrane investícií a o zamedzení dvojitého zdanenia so 70 krajinami sveta vrátane krajín OECD).

Politické riziko bolo na Slovensku počas celého obdobia vyššie ako v Česku. Vývoj rizika bol však v oboch krajinách obdobný a dalo by sa rozprávať o troch obdobiach. Obdobie upevňovania politickej stability od roku 1993 do začiatku r. 1995 bolo vystriedané obdobím nestability, ktoré trvalo až do r. 1999. V r. 1999 v oboch krajinách opäť nastalo obdobie znižovania politického rizika, ktoré pretrváva až do r. 2003. V r. 2003 je politické riziko v Česku približne rovnaké ako pred desiatimi rokmi, pričom na Slovensku je toto riziko výrazne nižšie ako v r. 1993. O tom, že Slovensko v sledovanom období bolo politicky menej „úspešné“ a stabilné svedčí aj fakt, že Česko sa stalo členom OECD už v roku 1995 a členom NATO v roku 1999. Slovensko do oboch organizácií vstupuje s päťročným oneskorením, členom OECD sa stalo v roku 2000, a členom NATO sa stane v roku 2004.¹³ Na druhej strane, Slovensko dobehlo veľký náskok Česka v integračnom procese do EU (Slovensko bolo v r. 1997 zaradené až do druhej vlny rozšírenia EU), keď krajiny spoločne vstúpia do tejto únie v máji 2004.

Graf č. 1: Vývoj politickej stability v ČR a SR v rokoch 1993-2003

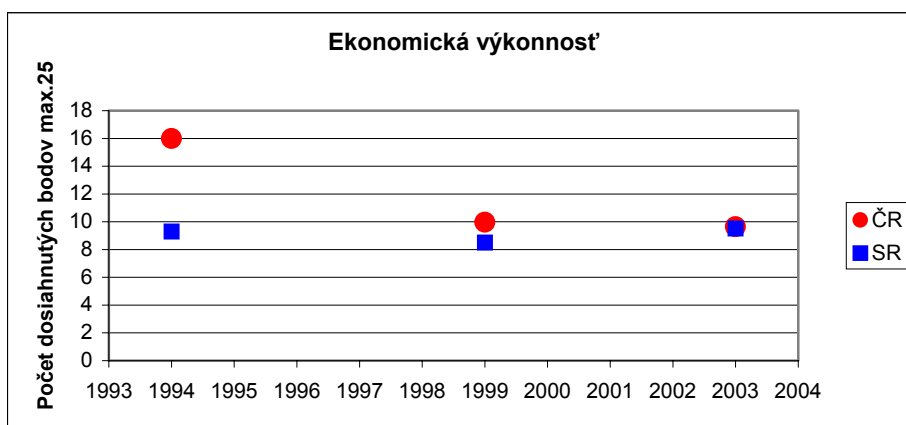
Zdroj: Euromoney¹¹

¹³ www.oecd.org/document/58/0,2340,en_2649_201185_1889402_1_1_1_1,00.html (21.2.2004)
www.nato.int/issues/enlargement/index.htm (21.2.2004)

2.1.2. Ekonomická výkonnosť

Ekonomická výkonnosť zohľadňuje najmä ekonomický rast, menovú stabilitu, vývoj bežného účtu platobnej bilancie a stav verejných financií. Výkonnosť Českej republiky bola podľa časopisu Euromoney v roku 1994 výrazne vyššia ako na Slovensku, čo významnou mierou prispelo k tomu, že na začiatku obdobia prúdilo viac PZI práve do Českej republiky. Do roku 1999 však výkonnosť českej ekonomiky poklesla a priblížila sa úrovni ekonomickej výkonnosti na Slovensku, ktorá ostala približne na rovnakej hladine ako v roku 1993. V roku 2003 sú výkonnosti oboch ekonomík už rovnaké, keďže slovenská výkonnosť vzrástla, zatiaľ čo česká stagnovala.

Graf č. 2: Ekonomická výkonnosť ČR a SR v rokoch 1994, 1999 a 2003

Zdroj: Euromoney¹¹

2.1.3. Domáci trh

V prieskume J. Stankowského bola veľkosť domáceho trhu označovaná za druhý najdôležitejší faktor objemu prílivu PZI. Pre trhovo orientované PZI je domáci trh priam určujúcim faktorom. Pre exportne zamerané PZI veľký domáci trh nie je určujúci, ale je veľkou výhodou. Česká republika má dvakrát väčší domáci trh ako Slovenská republika. To je ďalšou nezanedbateľnou výhodou pri lákaní zahraničného kapitálu do krajiny.

2.1.4. Úverový rating¹⁴

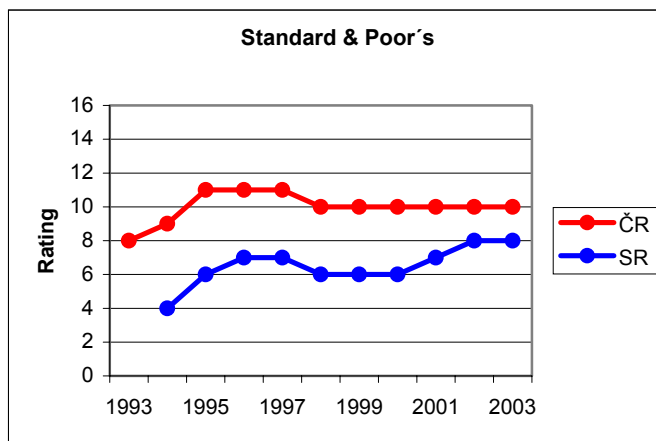
Rating troch najvýznamnejších ratingových agentúr: Standard & Poor's, Moody's a Fitch IBCA významnou mierou ovplyvňujú imidž a vnímanie krajiny v očiach zahraničných investorov. Rating Českej republiky bol od všetkých troch spomenutých agentúr po celé obdobie rokov 1993 - 2003 vyšší ako rating Slovenska a to minimálne o dva stupne. Problémom Slovenska na začiatku obdobia bolo aj to, že ani nemalo ratingové hodnotenie. Agentúra Standard & Poor's dala prvé hodnotenie Slovensku až v roku 1994, agentúra Moody's v roku 1995 a agentúra Fitch IBCA až v roku 1996.

Vývoj ratingu po lineárnej transformácii (viz tabuľku č.5) od jednotlivých agentúr zachytávajú grafy č.3,4 a 5.

Tabuľka č.5: Lineárna transformácia investičných stupňov

S&P, Fitch IBCA	B-	B	B+	BB-	BB	BB+	BBB-	BBB
Moody's	B3	B2	B1	Ba3	Ba2	Ba1	Baa3	Baa2
Rating	1	2	3	4	5	6	7	8
S&P, Fitch IBCA	BBB+	A-	A	A+	AA-	AA	AA+	AAA
Moody's	Baa1	A3	A2	A1	Aa3	Aa2	Aa1	Aaa
Rating	9	10	11	12	13	14	15	16

Graf č. 3: Rating od agentúry Standard & Poor's

Zdroj: Standard & Poor's

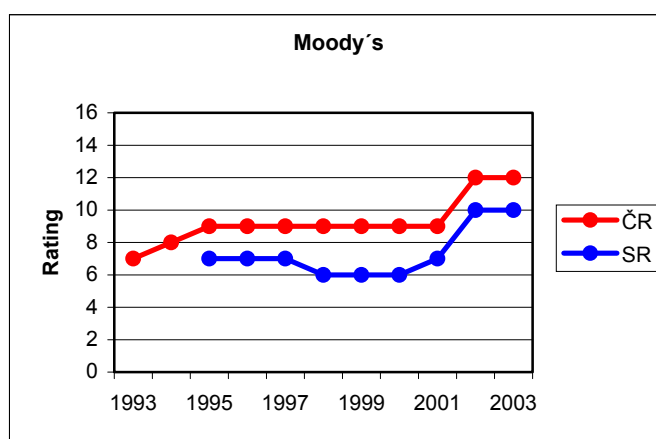
¹⁴ V celej kapitole mám na mysli úverový rating krajiny v zahraničnej mene. Informácie som čerpal z emailovej korešpondencie s ČNB a zo stránok: www.standardandpoors.com, www.fitchratings.com, www.moodys.com a www.nbs.sk

2.1.4.1 Vývoj ratingu Českej republiky

Česká republika, na rozdiel od Slovenska, bola od skôr spomínaných agentúr zaradená v období rokov 1993 až 2003 do investičného pásma. Svoj rating si od začiatku postupne zlepšovala až do roku 1997. Na hospodársku recesiu v roku 1997 reagovali dve agentúry a to Standard & Poor's a Fitch IBCA znížením ratingu o jeden investičný stupeň. Do roku 2002 ani jedna z agentúr nemenila investičný stupeň a krajina sa stabilne držala v investičnom pásme. V roku 2002 agentúra Moody's zvýšila rating Česka až o tri stupne, a to z Baa1 na stupeň A1. Moody's zvýšenie ratingu odôvodnila očakávaným vstupom krajiny do EU.¹⁵ O rok neskôr ju nasledovala aj Fitch IBCA. Na konci roku 2003 Standard & Poor's aj Fitch IBCA hodnotili Česko rovnakým investičným stupňom A-, Moody's dokonca o dva stupne vyššie A1.

Agentúra Fitch podľa polročného prehľadu verejných financií 87 krajín sveta z marca 2004 očakáva, že vládne deficity a dlhy v pomere k hrubému domácomu produktu sa budú tento a budúci rok vo väčšine krajín stabilizovať, avšak s výnimkou Česka. Fitch v roku 2004 aj 2005 predpokladá, že deficit štátneho rozpočtu v Česku presiahne 5 % HDP, čo je teda najviac spomedzi 13 krajín, ktoré sú v rovnakej ratingovej kategórii ako Česko (kategória A). Tento fakt určite nezvyšuje atraktivitu Česka. Na druhej strane, z hľadiska celkového verejného dlhu je na tom Česko omnoho lepšie (pozri tiež poznámku č. 92).

Graf č. 4: Rating od agentúry Moody's

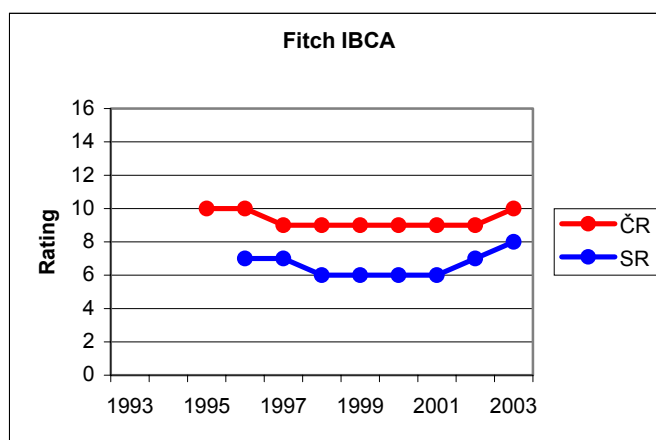
Zdroj: Moody's

¹⁵ <http://fakta.impuls.cz/chapteropen.php?chapter%5Bchapid%5D=506> (5.2.2004)

2.1.4.2. Vývoj ratingu Slovenska

Ako prvá udelila Slovensku rating agentúra Standard & Poor's v roku 1994 a zaradila ho do špekulatívneho pásma. Avšak už o dva roky Slovensko bolo preradené do investičného pásma, kam ho zaradili už všetky tri agentúry. Na zhoršovanie stavu ekonomiky, ktoré vyvrcholilo v roku 1998, reagovali všetky tri agentúry znížením ratingu Slovenska a jeho preradením z investičného pásma do špekulatívneho pásma pre politickú nestabilitu a ekonomické hrozby.¹⁶ Agentúra Moody's tak urobila v marci 1998, Standard & Poor's v septembri 1998 a Fitch IBCA v decembri 1998, teda v záverečnom období pôsobenia Mečiarovej vlády. Súčasne so znížením ratingu všetky tri agentúry vyhlásili negatívny výhľad. Po zmene vlády a následnej realizácii stabilizačných opatrení Moody's aj Standard & Poor's v roku 2001, Fitch IBCA v r. 2002, zvýšili rating Slovenska o jeden investičný stupeň a teda preradili Slovensko opäť do investičného pásma. Do roku 2003 si Slovensko už iba polepšovalo, u agentúry Fitch aj Standard and Poor's o jeden investičný stupeň na stupeň BBB, u Moody's až o tri stupne na úroveň A3.

Graf č. 5: Rating od agentúry Fitch IBCA

Zdroj: Fitch IBCA

2.1.5. Dopravná sieť / infraštruktúra

Infraštruktúra Českej republiky je výrazne lepšia ako na Slovensku, merané hustotou infraštruktúry na 100 km². Dopravná sieť v Česku je dokonca najlepšia v strednej a východnej Európe.¹⁷

¹⁶ <http://www.sme.sk/clanok-147649.html> (4.2.2004)

¹⁷ Pre podrobnejšiu analýzu dopravnej siete v ČR a jej porovnanie s krajinami strednej Európy pozri Czechinvest: „Factsheets on the Business and Investment Climate in the Czech Republic“ CzechInvest, Praha, 2004

Hoci hustota diaľnic je v oboch krajinách rovnaká, o cestách a železničných tratiach sa to už nedá povedať. Hustota ciest je v Česku takmer päťkrát vyššia, hustota železničných tratí o 60 % vyššia. Najväčšie letisko v Česku Praha/Ruzyne je viac ako dvanásťkrát väčšie ako najväčšie slovenské letisko Milana R. Štefánika v Bratislave, merané počtom odbavených pasažierov za rok.¹⁸

Tabuľka č. 6: Hustota infraštruktúry v km na 100 km²

	Česká republika	Slovensko
Diaľnice	0,6	0,6
Cesty	161,4	35,6
Železničné trate	12	7,5
Splavné vodné cesty	0,8	0,4

Zdroj: CzechInvest¹⁹

2.1.6. Pracovná sila

Pracovná sila je jedným z najdôležitejších výrobných vstupov, najmä pre exportne orientované PZI, ktoré smerujú do odvetví, ktoré intenzívne využívajú tento výrobný faktor, pretože pri zachovaní kvality sa výrazne znižujú náklady na mzdy. Dôležité sú pritom štyri podmienky, aby pracovná sila bola kvalifikovaná, lacná, dostupná a produktívna.

2.1.6.1. Kvalifikovaná pracovná sila

Úroveň vzdelania obyvateľstva na Slovensku a v Česku je rovnaká, o čom svedčí aj index vzdelania²⁰ pridelený organizáciou Human Development, keď Česko získalo v roku 2001 index 0,91, Slovensko 0,9.²¹ Verejné výdaje na vzdelávanie tvorili v Českej Republike v rokoch 1993-2000 priemerne 4,8 % HDP, na Slovensku o niečo menej 4,5 % HDP²². Čo je však možno ešte dôležitejšie, je štruktúra vzdelania obyvateľstva.

¹⁸ Praha/Ruzyne v r. 2003 odbavila 6,3 milióna pasažierov, letisko M.R. Štefánika odbavilo v roku 2003 0,5 milióna cestujúcich, dáta som získal z www.prague-airport.cz a www.letiskobratislava.sk

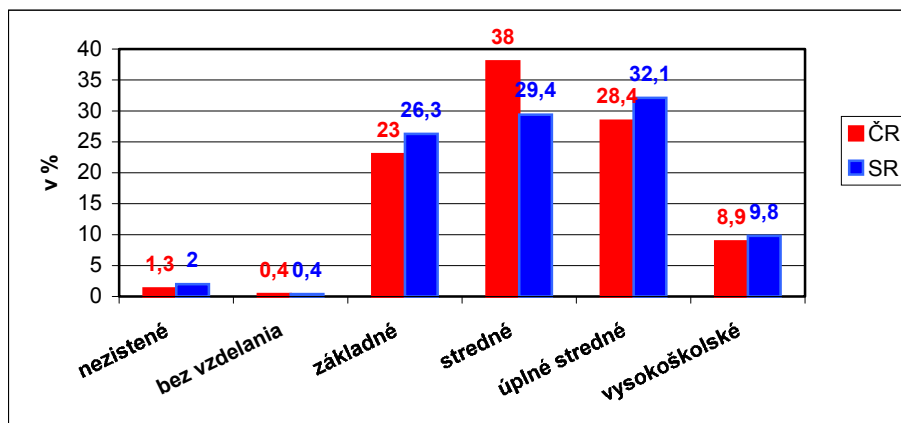
¹⁹ Czechinvest: „Factsheets on the Business and Investment Climate in the Czech Republic“ CzechInvest, Praha, 2004

²⁰ Index vzdelania je založený na gramotnosti obyvateľstva a počte ľudí s dosiahnutým základným, stredným a vysokoškolským vzdelaním. Pre podrobnejšie detaily, ako sa index vzdelanosti vypočíta, pozri stránku hdr.undp.org/reports/global/2001/en/pdf/calculating.pdf (16.2.2004)

²¹ www.undp.org/hdr2003/indicator/indic_6_1_1.html (16.2.2004)

²² www2.czso.cz/csu/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/f654a2..... (17.2.2004)

Graf č. 6: Dosiadnutá úroveň vzdelania obyvateľstva 15 ročného a staršieho v r. 2001

Zdroj: Český statistický úrad, Štatistický úrad SR²³

Rôzne PZI sú náročné na rozdielne druhy vzdelania, niektoré sú náročné na ľudský kapitál viac, iné menej. Na Slovensku je percentuálne viac vysokoškolsky vzdelaných ľudí, ale na druhej strane aj viac ľudí iba so základným vzdelaním. Vyššie percento vysokoškolsky vzdelaných ľudí sa môže najmä v budúcnosti ukázať ako výhoda pri investíciách, ktoré sú náročné práve na ľudský kapitál. To, že Slovensko je lepšie vybavené pre kapitálovo náročné investície potvrdzuje aj ďalší významný fakt. Počet vysokoškolských absolventov v oblasti vedy, matematiky a techniky tvoril v r. 1994-97 priemerne 43 % všetkých absolventov, v susednom Česku to bolo výrazne menej, iba 34 % (Slovensko sa v tomto rebríčku spomedzi 175 krajín umiestnilo na 7. mieste, Česko na 22. mieste).²⁴ Toto dáva veľmi dobré vyhliadky práve pre Slovensko. Niektoré zrovnania varujú, že Česko môže čoskoro výrazne zaostávať za Slovenskom v oblasti vzdelania. Na Slovensku totiž podľa štúdie OECD odchádza na vysokú školu študovať 37 zo 100 maturantov, v Česku iba 25.²⁵ Iným problémom Slovenska už je, že krajina si síce dokáže vychovať mnoho vzdelaných ľudí, no nedokáže si ich udržať, keďže mnoho z nich odchádza za lepšie platenou prácou do západných krajín.

Na Slovensku je taktiež viac ľudí s úplným stredným vzdelaním. Úplné stredné vzdelanie môžeme rozdeliť na dva druhy, a to na všeobecné a odborné. Ak je uprednostňované

²³ www.statistics.sk/webdata/slov/scitanie/def_sr/Data/100000/Z174__100000.pdf (16.2.2004)
www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/publ/E58893BEFF03CFF5C1256DF6002ED..... (17.2.2004)

²⁴ Pozri stránky Human Development hdr.undp.org

²⁵ Hospodářské noviny z 19.12.2003; Česko je více zemí továren než vývojových center

odborné stredné vzdelanie, tak aj v tomto prípade by Slovensko vyšlo víťazne, keď z celkovej populácie je až 26,2 % ľudí s úplným odborným vzdelaním, zatiaľ čo v Čechách iba 23,4 %.

Teda môžeme skonštatovať, že obidve krajiny ponúkajú a ponúkajú vysoko kvalifikovanú pracovnú silu. Slovensko má však komparatívnu výhodu v tom, že si vychováva viac odborníkov, či už na strednom stupni vzdelania alebo vo vysokoškolskom stupni vo vede a technike, z čoho zatiaľ táto krajina neťaží, no môže ťažiť v budúcnosti pri „lacných“ investíciách. Tieto vyžadujú skôr kvalitu ako kvantitu pracovnej sily. Takéto investície (ako napr. presun odborných kancelárskych profesií) vytvárajú kvalifikované pracovné miesta bez miliónových nákladov (napr. na stavbu továrne). „Lacné“ investície smerujú do krajín, kde sú vzdelaní pracovníci, ale nízke platy a lacná prevádzka. Výhoda takýchto investícií je, že nezaťažujú životné prostredie a navyše podporujú vzdelanosť národa.

2.1.6.2. Lacná pracovná sila

Lacná pracovná sila je ďalším dôležitým zdrojom konkurenčnej výhody. Mzdové náklady hrajú dôležitú úlohu v prípadoch, keď sa investori rozhodujú už iba spomedzi málo podobných kandidátov pre cieľ svojej investície. Jednoduchým meradlom nákladov na pracovnú silu je ukazovateľ priemernej mesačnej nominálnej mzdy v USD.

Tabuľka č. 7: Priemerná mesačná nominálna mzda v USD

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ČR	203	243	313	362	341	366	370	353	389	484
SR	175	196	242	266	275	284	259	247	256	298

Zdroj: ČNB, SARIO, vlastné výpočty²⁶

Ako tabuľka č.7 ukazuje, mzdové náklady vyjadrené v USD boli a sú výrazne vyššie v Českej Republike, v priemere o 37 %. Na začiatku obdobia boli v ČR vyššie iba o 16 %, v roku 2002 už o 62 %, pričom „nožničky sa v čase stále rozširujú“. Výrazne lacnejšia pracovná sila je veľkou výhodou Slovenska, ktorá v čase nabera na význame.

²⁶ wdb.cnb.cz/cnb/docs/ARADY/HTML/index.htm (17.2.2004)

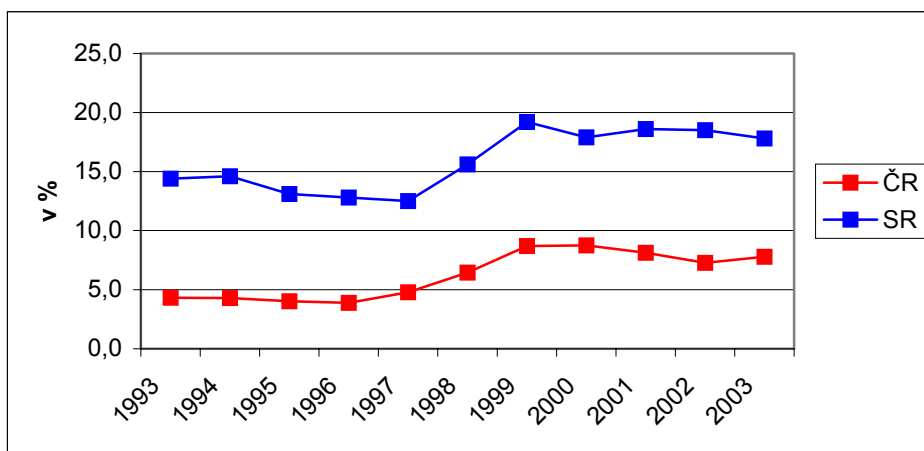
SARIO: „Slovakia in Figures“, Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu, Bratislava, 2003

2.1.6.3. Dostupná pracovná sila

Zahraniční investori mohli mať spočiatku v Českej republike problémy s hľadáním kvalifikovanej pracovnej sily. Obdobie veľmi nízkej nezamestnanosti pod hladinou 5 % bolo ukončené recesiou v rokoch 1997-1998. Nezamestnanosť v Českej republike sa potom stabilizovala pod úrovňou 10 %. K uvoľneniu pracovnej sily prispela reštrukturalizácia priemyslu, znižovanie prezamestnanosti a zvyšovanie efektivity v podnikoch.

Na Slovensku je nezamestnanosť dlhotrvajúci a zrejme aj najväčší ekonomický problém. Nezamestnanosť bola po celé obdobie výrazne vyššia ako 10 % (Česko túto psychologickú hranicu nedosiahlo ani v jednom sledovanom roku), v priemere 15,9 % za obdobie 1993-2003, teda o nejakom nedostatku voľnej pracovnej sily na Slovensku sa vôbec nedá hovoriť. Miera nezamestnanosti bola priemerne trikrát vyššia ako v susednom Česku. Táto vysoká dostupnosť pracovnej sily je určitou výhodou Slovenska.

Graf č. 7: Vývoj priemernej ročnej nezamestnanosti

zdroj: Český statistický úrad, SARIO²⁷

2.1.6.3.1. Nezamestnanosť na Slovensku v roku 2003²⁸

Keďže nezamestnanosť na Slovensku je taká vysoká, že krajina od roku 1999 sa stabilne udržuje na špici²⁹ štatistiky nezamestnanosti v krajinách Európy, je vhodné

²⁷ www2.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cr:_makroekonomicke_udaje (17.2.2004)

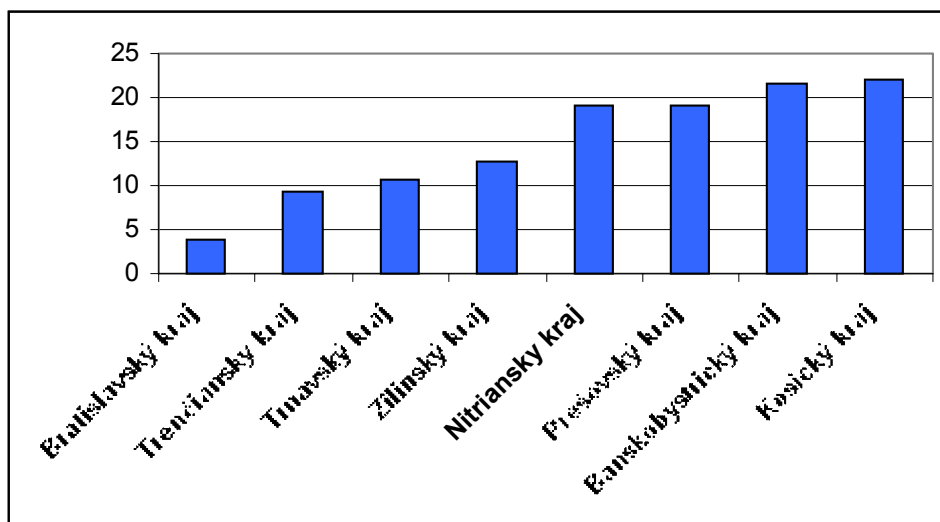
SARIO: „Slovakia in Figures“, Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu, Bratislava, 2003

²⁸ Všetky dáta uvedené v tejto kapitole, ak nie je uvedené inak, sú priemery za rok 2003.

rozobrať ju trochu podrobnejšie, najmä z tých hľadísk, o ktoré sa zaujímajú aj investori prichádzajúci na Slovensko.

Na slovenskom trhu práce dominujú dva základné trendy: viac menej stagnujúca nezamestnanosť na vysokej úrovni a regionálna nerovnomernosť. Najnižšia priemerná nezamestnanosť je v Bratislavskom kraji, kde v roku 2003 nedosiahla ani 4 %. Na tom smutnejšom konci rebríčka sa umiestnili Banskobystrický a Košický kraj s 22 % priemernou nezamestnanosťou. V prípade okresov sú rozdiely ešte drastickejšie. Kým v niektorých bratislavských okresoch sa nezamestnanosť pohybuje na úrovni 3 %, v niektorých okresoch na východe presahuje až 30 %.

Graf č. 8: Miera evidovanej nezamestnanosti v % v jednotlivých krajoch, priemer 2003

Zdroj: Národný úrad práce SR³⁰

Napriek omnoho vyššej nezamestnanosti a zároveň aj nižším priemerným platom sa investície východnému Slovensku skôr vyhýbajú. Prečo je tomu tak, sa dozvieme v kapitole o regionálnom prílive PZI, konkrétne v kapitole 3.5.

Štruktúra nezamestnanosti podľa veku je veľmi podobná vo všetkých krajoch. Viac menej platí, že tretinu tvoria ľudia mladší ako 30 rokov, ďalšiu tretinu ľudia od 30 do 45 rokov a poslednú tretinu ľudia starší ako 45 rokov.

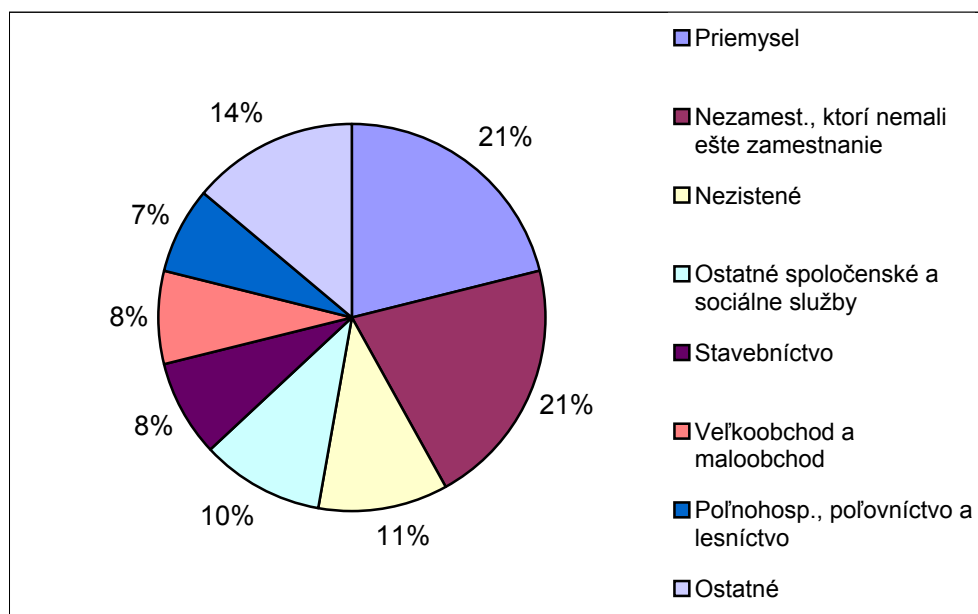
²⁹ Slovensko, spomedzi 25 európskych krajín Európy, bolo v štatistike nezamestnanosti v roku 1999, 2000 a 2001 na prvom mieste. V roku 2002 a 2003 kleslo na druhé miesto. Prvé miesto v rokoch 2002 a 2003 obsadilo Poľsko. Zdroj: Databáza EIU, <http://countrydata.bvdep.com/cgi/template.dll?product=101> (18.3.2004)

³⁰ www.nup.sk (27.3.2004)

Z hľadiska štruktúry nezamestnanosti podľa dosiahnutého vzdelania, až 70 % nezamestnaných tvoria ľudia bez maturity. Aj v tomto prípade sú citelné regionálne rozdiely. V bratislavskom kraji je okrem najnižšej priemernej nezamestnanosti aj najvyššia nezamestnanosť vysokoškolsky vzdelaných ľudí. Tí tvoria až 12 % z nezamestnanosti v kraji. Vo všetkých ostatných krajoch nezamestnanosť vysokoškolákov sa pohybuje okolo 4 %. Vysoký počet nezamestnaných vysokoškolákov v okolí hlavného mesta je príčinou aj toho, že mnoho vzdelaných ľudí si odchádza hľadať prácu práve do hlavného mesta, kde sú všeobecne lepšie platové podmienky.

Veľkým problémom taktiež je, že mnoho z nezamestnaných ešte nikdy nepracovalo. Ak sa pozrieme na štatistiku nezamestnanosti podľa ekonomickej činnosti posledného obdobia, zistíme, že najväčšie percento nezamestnaných ľudí naposledy pracovalo v priemysle, až 21 %. A práve toľko ľudí, 21 % z nezamestnaných, ešte nikdy nepracovalo.

Graf č. 9: Nezamestnaní podľa ekonomickej činnosti posledného zamestnania, priemer 2003

Zdroj: Národný úrad práce SR³¹

Je ťažké zamestnať ľudí, ktorí ešte nikdy nepracovali a ľudí, ktorí sú dlhodobo nezamestnaní, pretože buď ešte nezískali, alebo už stratili návyk pracovať. Počet dlhodobo

³¹ www.nup.sk (27.3.2004)

nezamestnaných, teda tých, ktorí sú bez práce už viac ako dva roky, v roku 2003 dosiahol až 42 % všetkých ľudí bez práce.

Slovenská nezamestnanosť má ešte jeden výrazný znak. V porovnaní s inými etnickými skupinami je to vysoká, značne rozšírená, dlhodobá a trvalá nezamestnanosť Rómov. Táto izolácia Rómov od trhu práce je dôsledkom rôznych kumulovaných handicapov, ktoré sa prenášajú na ďalšie generácie. Rómovia majú nízke, niekedy ani nie základné vzdelanie. Kvôli nízkej kvalifikácii je možnosť ich zaradenia sa do pracovného trhu ohraničená na nenáročné zamestnania, nevyžadujúce odbornosť. Rómovia nie sú zvyknutí a naučení pracovať, prednosť dávajú zotrvaniu doma a poberaniu štátnych príspevkov. Ich deti nie sú vychovávané k vzťahu k práci, nie je im vštepovaná potreba vzdelania, zamestnania. Nízka odbornosť nie je ale jediná príčina nezamestnanosti, často sú Rómovia uchádzajúci sa o zamestnanie znevýhodnení na úkor "bielych", ktorí sú všeobecne považovaní za bezproblémovejších, spoľahlivejších a pracovitejších. Nasledujúca tabuľka naznačuje vysokú nezamestnanosť Rómov v porovnaní s ostatnými etnickými skupinami.

Tabuľka č. 8: Miera nezamestnanosti v % podľa etnického členenia v r. 2001

(veková skupina 15-64 rokov)

Spolu	19,2
Rómska	72,60
Maďarská	27,10
Česká	23,90
Poľská	19,90
Slovenská	17,90
Ruská, ukrajinská, rusínska	17,60
Iná	16,50

Zdroj: Centrum pre hospodársky rozvoj³²

Na záver by sa dalo zhrnúť, že „armádu“ nezamestnaných na Slovensku zväčša tvoria ľudia s nižším vzdelaním, z ktorých mnohí sú už dlhodobo nezamestnaní. Rast ekonomiky, podporený prílivom PZI, je jednou z možných, efektívnych a v súčasnosti aj ponúkajúcich sa ciest, ako dlhodobý problém vysokej nezamestnanosti na Slovensku vyriešiť.

³² CPHR: „Národná správa o ľudskom rozvoji - Slovenská republika 2001-2002“, Centrum pre hospodársky rozvoj, Bratislava, 2003, str. 21

2.1.6.4. Produktívna pracovná sila

Produktivita práce na Slovensku a v Česku je porovnateľná. Obe krajiny dosahujú o niečo vyššiu ako polovičnú produktivitu priemernej produktivity krajín EU 15.³³ Česká produktivita práce dosiahla v r. 2003 úroveň 54,7 a Slovensko 57,6 (EU 15=100). V oboch krajinách je však produktivita práce vyššia ako priemer prístupujúcich krajín³⁴, v Česku o 2 %, na Slovensku o 7 %.

Tabuľka č. 9: Produktivita práce na zamestnanú osobu (EU 15=100)

	2000	2001	2002	2003
ČR	52,7	53,1	53,7	54,7
SR	51,7	53	56,2	57,6

Zdroj: Eurostat³⁵

Poznámka: rok 2002 a 2003 je predpoveď

Čo sa týka vývoja produktivity v čase, ešte v roku 2000 bola pracovná sila produktívnejšia v Českej republike, na Slovensku však produktivita stúpala v nasledujúcich troch rokoch rýchlejšie a v roku 2003 je vyššia na Slovensku už o 5%, pričom Eurostat predpovedá vyššiu produktivitu na Slovensku aj pre rok 2004.

Záverom môžeme teda zhrnúť, že obidve krajiny ponúkajú dostatok relatívne lacnej a vzdelanej pracovnej sily s porovnateľnou produktivitou. Hlavnou výhodou Slovenska však je, že v minulosti i v súčasnosti ponúka lacnejšiu pracovnú silu ako Česko, pričom rozdiel v mzdových nákladoch je čím ďalej tým výraznejší. Časom by však Slovensko mohlo prísť o túto svoju výhodu. Ak mzdy vzrastú na určitú úroveň a firmám nebude stačiť rast produktivity práce, dôjde opäť k presunu do lacnejšej krajiny.

2.1.7. Geografická poloha

Česko aj Slovensko majú strategickú polohu v priamom strede Európy s veľmi dobrým prístupom k rozvinutým trhom na západe a rozvíjajúcim sa trhmi na východe, pričom Česko má o niečo bližšie práve ku tým západným, keďže susedí s Nemeckom

³³ Patrí sem Belgicko, Dánsko, Nemecko, Grécko, Španielsko, Francúzsko, Írsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko, Rakúsko, Portugalsko, Veľká Británia, Fínsko a Švédsko

³⁴ Patrí sem, Česká Republika, Cyprus, Estónsko, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Malta, Poľsko, Slovensko Slovinsko

³⁵ europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/queen/..... (20.2.2004)

a Rakúskom. S Nemeckom má spoločnú viac ako tretinu celkovej dĺžky hraníc. Slovensko má zase o niečo bližšie k rozvíjajúcim sa trhom na východe. Obidve krajiny majú tú nevýhodu, že nemajú prístup k moru a ani nejaký strategický zdroj nerastnej suroviny. Môžeme teda povedať, že žiadna z týchto dvoch krajín nemá nejakú zásadnú komparatívnu výhodu či nevýhodu v geografickej polohe.

2.1.8. Investičné stimuly

Pri determinantoch prílivu priamych zahraničných investícií nemožno zabudnúť na investičné stimuly poskytované vládou na prilákanie zahraničného kapitálu.³⁶ Investičné stimuly môžeme definovať ako cieľenú, peniazmi ocenenú výhodu pre investora, ktorá má ovplyvniť jeho rozhodnutie v prospech investovania danej krajiny. Hospodárska politika mnohých štátov (vrátane Slovenska a Česka) sa prikláňa k aktívnej podpore investorov investičnými ponukami (hlavne tzv. investícií na zelenej lúke), pričom ostatné investície (napr. portfóliové) nijako zvlášť nepodporuje.³⁷ Medzinárodné dohody síce nedovoľujú diskrimináciu medzi zahraničnými a domácimi investormi v systéme investičných stimulov, predsa však je rozdiel v možnostiach domácich podnikov a podnikov so zahraničnou účasťou, sa k týmto stimulom dostať. Zväčša malé a stredné domáce podniky nemôžu splniť kritérium minimálneho objemu investície, aby získali nárok na investičné stimuly. Sú to teda najmä zahraniční investori, ktorí majú prospech. Platí však, že ani tie najväčšie stimuly nenahradia základné predpoklady fungujúcej ekonomiky, t.j. stabilitu, rast a istotu. Hunya³⁸ jednoznačne konštatuje, že investičné stimuly nie sú substitútom výhodného podnikateľského prostredia. Investičné stimuly majú svoje nezastupiteľné miesto pri investičných rozhodnutiach až v užšom štádiu výberu, keď krajina či región už boli vybrané, ale stále sa rozhoduje o konkrétnom mieste realizácie investičného projektu.

³⁶ Zaujímavý názor, že je lepšie odstrániť prekážky, ktoré odrádzajú zahraničných investorov (napr. zákony, ktoré garantujú domácim investorom zľavy) ako udeľovať špeciálne stimuly pre zahraničných investorov, môžeme nájsť v Zemplerová, A.: „*Impact of Foreign Direct Investment on the Restructuring and Growth in Manufacturing*“, Prague Economic Papers, 1998, č.4

³⁷ Je ťažké hodnotiť čistý efekt politiky poskytovania investičných stimulov pre danú krajinu, pretože odhady nákladov a výnosov z daňových úľav poskytovaných zahraničným investorom sú nepresné a hmlisté a teda skôr zriedkavé. Pozri Hunya, G.: „*Recent impacts of Foreign Direct Investment on Growth and Restructuring in Central European Transition Countries*“, WIIW, Vienna, 2002, str. 7. Investičnými stimulmi a ich efektívnosťou sa zaoberá napr. aj analýza NEWTON: „*Investiční rozhodování a jejich efektivnost*“, NEWTON, Praha, 2003

³⁸ Hunya, G.: „*Recent Impacts of Foreign Direct Investment on Growth and Restructuring in Central European Transition Countries*“, WIIW, Wien, 2002

Stimuly môžeme rozdeliť na:

- Nepriama podpora fiškálnymi stimulmi – daňové prázdny, investičné daňové úľavy, nízka daň zo zisku, oslobodenie od dovozných ciel³⁹
- Priama podpora zahraničných investorov – priama finančná podpora na investičnú výstavbu, nákup technológií, výskum a vývoj, tvorbu pracovných miest, rekvalifikáciu pracovnej sily, zavedenie infraštruktúry, nákup pozemkov...
- Propagácia hostiteľskej krajiny – vytváranie kladného imidžu krajiny, poskytovanie informácií, investičný poradenský servis pre budúcich aj súčasných investorov.

V zásade platí skutočnosť, že bohaté a vyspelé štáty sú schopné a ochotné udeľovať viac priamych dotácií ako nepriamo pôsobiace úľavy a naopak chudobnejšie štáty sú schopné viac menej poskytovať iba úľavy.

2.1.8.1. Lokalizačné rozhodovanie investora, úloha stimulov

Ospravedlnením aktívnej podpory investícií je ich lokalizačný efekt. Akú úlohu hrajú investičné stimuly v rozhodovaní investorov? Na koľko ovplyvňujú investorove rozhodovanie pre investíciu v zemi, ktorá stimul poskytuje? Podľa Dunningovej teórie lokalizácie⁴⁰ sa firma rozhodne pre investovanie v cudzej krajine, (oproti alternatívam exportu, predaja licencie či joint ventures s domácou firmou) ak prevážia výnosy z presunu (či budovaniu nových kapacít) do cudzej krajiny náklady na tento presun. To firma dosiahne, ak má tri základné výhody oproti miestnej konkurencii: výhoda vlastníctva špecifických aktív, výhodu internalizácie a lokalizačnú výhodu.⁴¹ Prvé dve podmienky sú závislé na nadnárodnej firme, avšak o tom, či firma využije tieto výhody v domacom, či zahraničnom prostredí, rozhodujú lokalizačné výhody. Lokalizačné výhody sú pre firmu exogénne a sú závislé na charakteristike ekonomiky hostiteľskej krajiny, a taktiež na motívoch investovania v zahraničí.

³⁹ Vládne investičné stimuly majú iba dočasný efekt a udeľujú sa na základe rôznych kritérií. Medzi hlavné kritéria patrí: počet novovytvorených pracovných miest, miera nezamestnanosti v regióne, kde sa investícia uskutoční, výška investície, miera zapojenia domácich subdodávateľov....

⁴⁰ Dunning, J. H.: „*International Production and the Multinational Enterprise*“, George, Allen and Unwin, London, 1981 In: NEWTON: „*Investiční rozhodování a jejich efektivnost*“, NEWTON, Praha, 2003

⁴¹ Výhoda vlastníctva špecifických aktív: t.j. aktív, ktoré sú založené na kumulovaných znalostiach firmy a zahrňujú napr. patenty, značky, obchodné tajomstvo, distribučné a marketingové siete, ľudský kapitál či reputáciu.

Výhoda internalizácie: ak má firma výhodu špecifických aktív, musí byť schopná ich využiť sama lepšie ako ich predat' na trhu. To závisí napr. na forme spravovania podniku, na charakteristike znalostí, ktoré majú byť prenesené, na nákladoch na ich prenos atď.

Výhoda lokalizácie: závisí na charakteristike hostiteľskej krajiny a na motivácii investovať v zahraničí.

2.1.8.2. Investičné stimuly na Slovensku a v Česku

Na začiatku 90. rokov najviac PZI medzi stredoeurópskymi krajinami putovalo do Maďarska, čo bolo spôsobené viacerými faktormi naraz - existencia relatívne vysokého počtu spoločných podnikov so zahraničným kapitálom už pred rokom 1990, vysoký podiel privatizácie do rúk cudzieho kapitálu, a navyše Maďarsko zaviedlo systém investičných stimulov ako prvé v danom regióne. Úspešná skúsenosť Maďarska s investičnými stimulmi a následným prílivom PZI inšpirovala neskôr vlády, najprv Poľska a potom aj Česka a Slovenska k privatizácii štátneho majetku do zahraničia, a taktiež k inštitucionálnemu zavedeniu investičných stimulov. Česko aj Slovensko postupne vyrovnali svoje systémy investičných ponúk ako do výšky maximálnej podpory, tak i do štruktúry tejto podpory.⁴²

Tabuľka č. 10: Investičné stimuly pre priemyslové⁴³ investície v Českej a Slovenskej republike v januári 2004

	Česká republika	Slovensko
Kritérium poskytnutia stimulov*	min 12,4 mil. USD (min. 3,5 mil. USD do krajov s vysokou nezamestnanosťou)	min. 10,9 mil. USD (min. 5,4 mil. USD do krajov s vysokou nezamestnanosťou)
Daňová úľava*	úľavy na dani na 10 rokov až do výšky 50 % uznateľných investičných nákladov (tj. výdajov na hmotné aktíva a max. 25 % výdajov na nehmotné aktíva)	daňové prázdnyiny na 10 rokov až do výšky 50 % uznateľných investičných nákladov
Pracovné miesta a rekvalifikácia*	príspevok na novovytvorené pracovné miesto až do 7,1 tis. USD, príspevok na rekvalifikáciu až do 35 % rekv. nákladov	príspevok na novovytvorené pracovné miesto až do výšky 4,3 tis. USD, príspevok na rekvalifikáciu až do 270 USD
Colný režim	colné úľavy na dovoz strojného zariadenia	colné úľavy na dovoz strojného zariadenia
Iné	podpora vytvárania priemyselných parkov	podpora vytvárania priemyselných parkov

Zdroj: CzechInvest, SARIO⁴⁴

⁴² Stimulačné opatrenia na Slovensku pre zahraničných investorov boli do roku 1999 značne nedokonalé. Zameriavali sa na roztrieštené opatrenia ktoré zďaleka nepredstavovali ucelenejší, systémový prístup k danej problematike. Taktiež vykazovali nestálosť z časového hľadiska, takže sa stávalo, že konkrétny investor sa pri rozhodovaní o určitom projekte orientoval podľa stimulácie zahraničných investícií, platných v danom období, pri započatí realizácie aktivít už platili iné opatrenia a pri nabehnutí na výrobu zasa iné, čo znamená, že podmienky, za ktorých sa konkrétny investor rozhodoval o investičných vkladoch sa mohli aj podstatne zmeniť z hľadiska jeho záujmov. Pozri: Hošková, A.: „Komparácia vývoja priamych zahraničných investícií na Slovensku a v transformujúcich sa ekonomikách“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2000, str. 47

⁴³ Iné pravidlá o štátnej podpore platia pre investície do strategických služieb a technologických centier.

⁴⁴ CzechInvest: „Factsheets on the Business and Investment Climate in the Czech Republic“, CzechInvest, Praha, 2004

SARIO: „Regions of Slovakia“, Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu, Bratislava, 2003

*Poznámka: * - kritérium poskytnutia stimulov a výška rôznych investičných stimulov závisí na miere nezamestnanosti v regióne, do ktorého sa investuje. Platí, čím vyššia miera nezamestnanosti v regióne, tým väčší grant investor získa.*

Jednotlivé krajiny uvádzajú investičné stimuly denominované v národných menách. Pre prehľadnosť som tieto údaje prepočítal na americké doláre priemerným menovým kurzom za rok 2003.

Ako vidíme, investičné stimuly poskytované jednotlivými krajinami sú viac menej rovnaké. Je to dané aj tým, že princípy legislatívy o štátnej podpore investícií musia byť kompatibilné s princípmi regulácie EU, teda s „*acquis communautaire*“ v oblasti „*Súťaž*“, čo bolo podmienkou prístupového procesu oboch krajín do EU. Rozdiely sú dané aj tým, že krajiny uvádzajú jednotlivé sumy v národných menách a kurz týchto mien sa v čase veľmi mení. Štát môže podľa pravidiel Európskej únie investorovi ponúknuť pomoc maximálne vo výške 15 %⁴⁵ celkového objemu investície.

V súvislosti so vstupom oboch krajín do EU v máji 2004 sa budú v oboch krajinách opäť meniť podmienky pre udeľovanie investičných stimulov i samotné investičné stimuly, pričom nové zákony budú účinné od 1. mája 2004.⁴⁶

2.1.9. Privatizácia

Okrem tradičných determinantov existujú aj špecifické faktory pre príliv PZI do tranzitívnych krajín. Medzi najdôležitejšie patrí zvolená **metóda, miera a rýchlosť privatizácie** v krajine a náklonnosť vlád ku zahraničnému kapitálu.⁴⁷ Z prehľadu o vstupe PZI do krajín strednej Európy sú evidentné rozdiely z hľadiska objemu prílivu PZI do sledovaných ekonomík (pozri prílohu, tabuľku č. 18). Možnosť participácie zahraničných investorov na procese privatizácie závisela v každej krajine na mnohých faktoroch. Medzi najdôležitejšie býva uvádzaná sila národných požiadaviek právneho prostredia, domáce finančné zdroje krajiny, očakávané reštrukturalizačné efekty a vnímanie národnej nezávislosti sledovaných krajín. Česko, Maďarsko a Poľsko mali na rozdiel od Slovenska

⁴⁵ SME z 3.3.2004; *Kia v Ženeve: Ideme vyrábať do Žiliny*

⁴⁶ Napr. v ČR najzásadnejšia zmena sa týka limitu pre minimálny objem investície, aby boli poskytnuté investičné stimuly. Limit sa zníži zo súčasných 350 mil. Kč (12,4 mil USD) na 200 mil. Kč (7,1 mil. USD). Zdroj: www.czechinvest.cz/ci/ci_an.nsf/1c111b48eac3214f4125..... (25.2.2004)

⁴⁷ O tom, že zvolená metóda a miera privatizácie hrajú dôležitú úlohu pri prílive PZI do tranzitívnych krajín svedčia aj výsledky ekonometrickej analýzy, ktorá zahrnila metódu privatizácie ako jednu z vysvetľujúcich premenných prílivu PZI. Carstensen, K., Toubal, F.: „*Foreign Direct Investment in Central European Countries: A Dynamic Panel Analysis*“, Kiel Working Paper No. 1143, Kiel, 2003

spoločné to, že táto skupina krajín bola relatívne efektívnejšia v oblasti prijímania progresívnejších metód privatizácie, čo malo výrazný vplyv na vývoj prílivu PZI do týchto krajín.⁴⁸ Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky vtedajšie politické zoskupenie malo v súvislosti so vstupom zahraničných investícií ideologické predsudky a vládni politici vtedy uprednostňovali zahraničný pôžičkový kapitál.

2.1.10. Iné faktory

Je mnoho ďalších faktorov, ktoré väčšou či menšou mierou ovplyvňujú podnikateľské prostredie v danej krajine a teda aj objem prílivu PZI. Česko aj Slovensko zvyšovali svoju investičnú atraktivitu postupným znižovaním sadziieb z **dane**⁴⁹ z príjmu právnických osôb. Zatiaľ čo v roku 1993 boli sadzby na úrovni 45 %, v roku 2003 boli tieto sadzby na úrovni 25 – 31 %. Navyiac v roku 2004 Slovensko pristúpilo k ďalšej redukcii tejto sadzby, a to až na 19 %, v Česku na 28 %. (V Česku sa taktiež počíta s ďalším znižovaním sadzby, pozri str. 53.)

Tabuľka č. 11: Sadzba dane z príjmu právnických osôb v %

	1993	2003	Zmena
Česká republika	45	31	-14
Slovensko	45	25	-20

Zdroj: Newton⁵⁰

Medzi ďalšie faktory, ktoré ovplyvňujú podnikateľské prostredie v danej krajine, a teda aj príliv PZI, patria administratívne, regulačné, byrokratické a súdne prekážky, otázka vlastníckych vzťahov, vynutiteľnosť zmlúv, regulačné opatrenia práce a iné⁵¹, pričom priateľskejšie investičné prostredie znižuje dodatočné náklady.

⁴⁸ Podľa údajov Fondu národného majetku bol na Slovensku k 30.10.1999 štandardnými metódami predaný majetok štátnych podnikov v rozsahu cca 50 miliárd Sk, z toho zahraničným investorom vo výške 1,04 %. Pozri Hošková, A.: „Komparácia vývoja priamych zahraničných investícií na Slovensku a v transformujúcich sa ekonomikách“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2000, str. 28

⁴⁹ Vzťahom medzi PZI a daňami sa zaoberá množstvo literatúry napr. aj Hines, J.R.: „*Tax sparing and direct investment in developing countries*“, National Bureau of Economic Research Working Paper no. 6728, Cambridge, 1998. Správa konštatuje, že daň z príjmu právnických osôb má významný význam na príliv PZI. Hines odhaduje, že 1 % nárast dane z príjmu právnických osôb vedie k poklesu PZI o 0,5 až 0,6 %. Pozri aj Ederveen, S., Mooj, R.: „*Taxation and foreign direct investment: A Synthesis of Empirical Research*“, CESifo Working Paper no. 588, Mnichov, 2001

⁵⁰ NEWTON: „*Investiční pobídky v České republice*“, NEWTON, Praha, 2003, str. 4

⁵¹ V r. 2002 sa na Slovensku urobil prieskum medzi 109 manažérmi a vlastníkmi spoločností. Cieľom prieskumu bolo zistiť ich spokojnosť s podnikateľským prostredím na Slovensku. Ukázalo sa, že legislatíva, súdnictvo a korupcia sú najzávažnejšími problémami podnikateľov na Slovensku. Pozri

Dôležitým ukazovateľom úrovne podnikateľského prostredia je **miera korupcie**. Vysoká miera korupcie nemusí totálne odstrašiť PZI, ale znižuje ich príliv.⁵² Exportne orientované PZI a projekty na „zelenej lúke“ majú najsilnejšie pozitívne ekonomické efekty na hostiteľskú krajinu vyjadrené rastom, zamestnanosťou a pod., ale vysoká miera korupcie odstrašuje práve tento druh investícií. Hladina korupcie v r. 2003⁵³ je podľa nevládnej organizácie Transparency International v Česku aj na Slovensku rovnaká a obe krajiny sa spoločne umiestnili na 52. mieste tzv. Indexu vnímania korupcie (spolu so Srí Lankou, Marokom a Lotyšskom).⁵⁴ Poradie v rebríčku vyjadruje mieru korupcie vo verejnom sektore tak, ako ju vnímajú podnikatelia, analytici a akademický pracovníci v danej krajine. **Administratívne bariéry**, aj napriek pokroku v tejto oblasti predstavujú stále významnú prekážku investovania, ktorá má navyše vplyv aj na etablovaných investorov. V tejto oblasti existuje množstvo malých problémov, ktoré však kumulatívne vytvárajú pre investora pomerne veľké bariéry spojené s dodatočným nákladmi najmä na etablovaných investorov, ktorí sú kľúčovými osobami pre získavanie nových investícií. Ich nespokojnosť s prostredím môže byť významným determinantom vstupu nových investorov.

2.1.11. Zhodnotenie vplyvu faktorov na prílev PZI

Slovensko aj Česko v rokoch 1993 – 2003 prilákalo miliardy dolárov zahraničných investícií. Hlavným motorom prílivu PZI bola privatizácia. Hlavnými motívmi prílivu bolo jednak obsadenie pozícií na nových trhoch, blízkosť západných trhov a napokon využitie priaznivého pomeru ceny a kvality výrobných faktorov, najmä práce a infraštruktúry. Medzi hlavné výhody Česka v lákaní PZI patrili relatívne vysoká politická stabilita, lepšia ekonomická výkonnosť, väčší domáci trh a lepší rating krajiny. Hlavnou výhodou Slovenska oproti Česku bola zase relatívne lacnejšia pracovná sila. Neexistencia stability prostredia, ako politického tak aj ekonomického, bola iba jedným z mnohých dôvodov,

Kovalčík, J. Sud'a, P.: „*Bussiness Enviroment Report Slovak Republic*“, Centrum pre hospodársky rozvoj, Bratislava, 2002

⁵² Podľa štúdie U.S. National Bureau of Economic Research môže byť miera korupcie pri rozhodovaní o investícií taká dôležitá ako mzdové náklady a daňové zvýhodnenia. Business Ethics: „*Corruption is a business issue, not just an ethical issue*“, Volume 2#1, January 2001

⁵³ Pozri Transparency International: „*Global Corruption Report 2003*“ Transparency International, Berlin, 2003, str. 264

⁵⁴ Podľa zverejneného „indexu korupcie“ v r. 2003 je vnímanie korupcie najnižšie vo Fínsku, Dánsku, na Novom Zélande, Islande či Singapure. Čo sa týka Česka a Slovenska, v oboch krajinách sa miera korupcie v roku 2003 oproti roku 2001 zvýšila, Česko v rebríčku kleslo z 47. miesta na 52., Slovensko si pohoršilo o jednu priečku a kleslo taktiež na nelichotivé 52. miesto.

prečo sa zahraničné investície spočiatku sledovaného obdobia Slovensku vyhýbali.⁵⁵ Vyššia atraktívnosť Česka súvisela aj s pevnejším chodom inštitucionálnej transformácie a progresívnejšími metódami privatizácie.⁵⁶

⁵⁵ O tom svedčí aj pohľad M. Majoroša, ako zástupcu IBM v SR, o zhodnotení možností investovania na Slovensku. Pozri: www.mesa10.sk/projekty/seftext.asp?id=34 (26.2.2004)

⁵⁶ Pozri prácu Hunya, G., Stankowsky, J.: „*Foreign Direct Investment in Central and East European Countries and the Former Soviet Union*“, WIIW, Wien, 1999

3. Príliv priamych zahraničných investícií

Najskôr sa pokúsime analyzovať príliv PZI do Českej a Slovenskej republiky v širšom kontexte, čo nám umožní porovnať význam týchto dvoch krajín v regióne strednej Európy. V ďalších subkapitolách sa už budeme venovať analýze PZI iba v týchto dvoch krajinách, popíšeme ich vývoj, budeme hľadať ich pôvod, odkiaľ smerujú a takisto aj ich cieľ, kam smerujú.

3.1. Príliv PZI do krajín strednej Európy v rokoch 1993 –2003

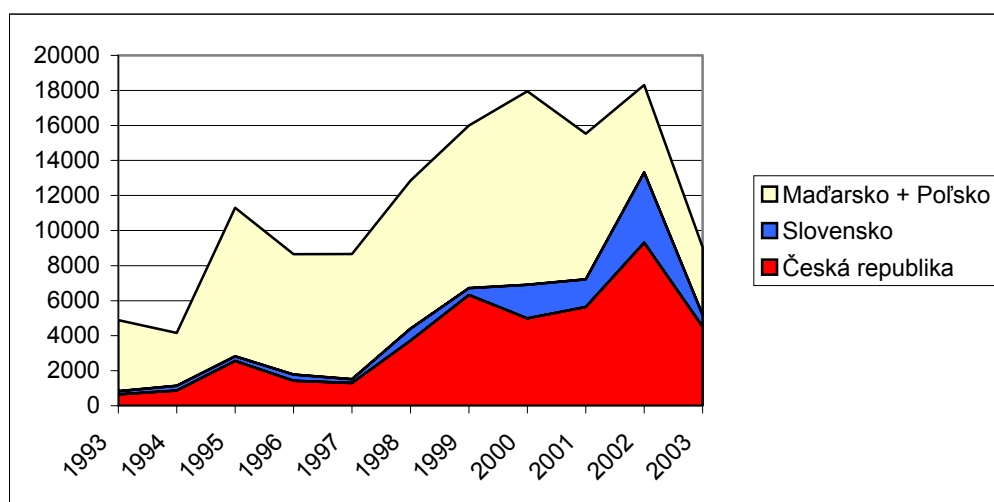
Na začiatku procesu transformácie sa predpokladalo, že priame zahraničné investície budú hrať kľúčovú úlohu pri tejto premene. Tak sa aj stalo. Prílev PZI do krajín strednej Európy sa postupne zvyšoval, len v roku 2003 výrazne poklesol, čo môže byť výsledkom znižujúcej sa celosvetovej investičnej aktivity, ktorá postupne klesá už od roku 2000 a v roku 2003 nedosiahla ani polovičnú úroveň z roka 2000 (pozri prílohu, graf č. 17).

Na začiatku sledovaného obdobia Česko a Slovensko hrali iba vedľajšiu úlohu v prílive PZI. V roku 1993 sa spoločne podieľali iba 17 % na prílive PZI do krajín V4.⁵⁷ V tej dobe najatraktívnejšie pre zahraničných investorov bolo Maďarsko, ktoré už malo skúsenosti s lákaním zahraničného kapitálu. Význam Slovenska a Česka v strednej Európe však postupne narastal a dnes môžeme povedať, že odsunuli Poľsko a Maďarsko na perifériu záujmu zahraničných investorov, ktorí hľadajú možnosti investovať v strednej Európe. Slovensko spolu s Českom majú trikrát menej obyvateľov ako Maďarsko spolu s Poľskom, ale v roku 2002 prilákali takmer trikrát viac investícií a v roku 2003 o tretinu viac.⁵⁸ Inými slovami, v roku 1993 putoval do Česka a Slovenska ani nie každý piaty investovaný dolár v krajinách V4, v roku 2002 to však boli až tri doláre zo štyroch! Pričom hlavným ťahúňom v náraste prílivu PZI do krajín V4 v rokoch 1997 až 1999 bolo práve Česko. Na druhej strane, Česko zohralo aj hlavnú úlohu v poklese prílivu PZI do krajín V4 v roku 2003 (pozri graf č. 10).

⁵⁷ V4 je označenie pre krajiny Vyšegrádskej štvorky, patria sem Česká republika, Slovensko, Maďarsko a Poľsko.

⁵⁸ Slovensko spolu s Českom v roku 2002 dosiahli 73 % podiel na celkovom prílive PZI do krajín V4. V nasledujúcom roku to bolo 59 %.

Graf č. 10: Prílev PZI v mil. USD do krajín V4

Zdroj: WIIW⁵⁹

Poznámka: rok 2003-odhad, pre konkrétne hodnoty pozri prílohu, tabuľku č. 18

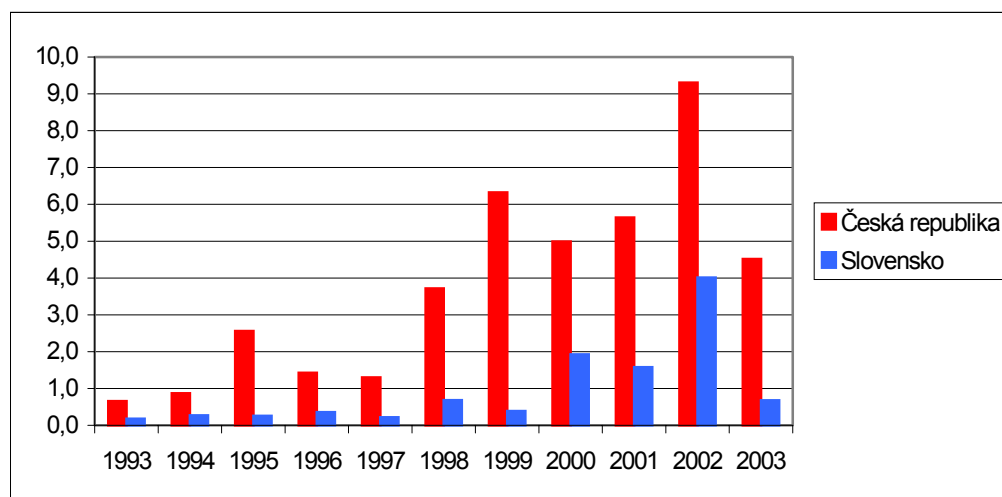
3.2. Príliv PZI do Českej a Slovenskej republiky v rokoch 1993-2003 ⁶⁰

Liberalizácia trhov a privatizácia strategických podnikov a celých odvetví dokázali do Česka a Slovenska prilákať vysoký príliv priamych zahraničných investícií. Spoločne tieto krajiny prilákali už viac ako 56 miliárd USD zahraničného kapitálu. Stav priamych zahraničných investícií v Česku predstavoval 46 mld. USD ku koncu roka 2003, na Slovensku to bolo 10 mld. USD (pozri prílohu, tabuľku č. 19). Z grafu č.8 vidíme, že prílev PZI bol v každej krajine iný, na čo malo vplyv mnoho faktorov spomenutých v kapitole 2. Intenzita a rýchlosť privatizácie štátneho majetku v jednotlivých krajinách odráža objem prílivu PZI do týchto krajín.

⁵⁹ WIIW: „*Handbook of Statistics: Countries in Transition 2003*“, WIIW-WIFO, Vienna, 2003. Odhad pre rok 2003: Hunya, G., Stankowsky, J.: „*WIIW-WIFO Database on Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe with Special Attention to Austrian FDI Activities in this Region*“, WIIW-WIFO, Wien, 2004

⁶⁰ Pri analýze PZI je treba dávať si pozor a mať na pamäti rôzne možnosti skreslenia spojené s ich vykazovaním podľa metodiky IMF. Takýmto skreslením môže napr. byť, že súčet hodnoty prílivu PZI v jednotlivých rokoch v platobnej bilancii sa nerovná stavu PZI na konci obdobia. Je to spôsobené spätným neprepočítaním platobnej bilancie. Napr. v prípade, keď zahraničný investor získa najprv 5 % podiel v danej firme a až v nasledujúcom roku navýši svoj podiel o ďalších 5 %, tak v platobnej bilancii bude táto transakcia v oboch prípadoch evidovaná ako portfóliová investícia, na konci obdobia však podiel zahraničného investora dosiahne 10 % a teda táto investícia bude zaradená medzi PZI. Viac o možných skresleniach pozri NEWTON: „*Efektivity priamych zahraničných investíc na platobnej bilancii*“, NEWTON, Praha, 2003. O tom, že štatistiky PZI môžu byť častokrát zúžené, napr. tým, že sa do nich nezapočítavajú mnohé reinvestovné zisky, pozri Benáček, V.: „*Prímé zahraničné investície v Českej republike*“, Politická ekonomie, 2000, č. 1 Ako príklad, že s českými štatistikami PZI nebolo všetko v poriadku, autor uvádza, že štatistika rakúskej Národnej banky a OECD vykazovali čísla PZI do ČR 2,2 krát väčšie a nemecké štatistiky 1,6 krát väčšie ako čísla ČNB. Pozri taktiež Benáček, V., Zemplerová, A.: „*Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe*“, Prague Economic Papers, 2, 1997

Graf č. 11: Príliv PZI v miliardách USD

Zdroj: WIIW⁶¹

Poznámka: rok 2003-odhad, pre konkrétne hodnoty pozri prílohu, tabuľku č. 18

Príliv PZI do Česka v rokoch 1993 až 1997 bol vysoký. Príliv sa postupne zvyšoval z počiatočných 654 mil. USD v roku 1993 až na úroveň 2 562 mil. USD v roku 1995, keď vrcholil privatizačný program a došlo k privatizácii napr. SPT Telecom, Českej rafinárskej a ďalších veľkých firiem. Hoci prílev PZI bol vysoký, možnosti Česka boli omnoho väčšie. Na otázku, prečo Česko prilákalo relatívne málo PZI, napr. v porovnaní s neďalekým Maďarskom, nájdeme viacero odpovedí. Česká vláda bola negatívne motivovaná ku politike udeľovania investičných stimulov, pretože sa obávala hrozby vysokej inflácie, ktoré mohla nasledovať po veľkom prílive zahraničných mien a teda zvýšenej peňažnej zásobe. Avšak jedným z najdôležitejších dôvodov relatívne nízkeho prílevu bol charakter privatizácie. Hlavnou metódou privatizácie v Česku bola kupónová privatizácia. Táto metóda, ktorá vylučovala vstup zahraničných investorov do českých podnikov od samého začiatku, bola založená na argumente „rodinného striebra“, ktorý mal skôr sociálno-politické ako ekonomické pozadie.⁶² V roku 1996 nastal prudký pokles v prílive PZI. Ukázalo sa, že česká reštrukturalizácia trpí mnohými inštitucionálnymi a mikroekonomickými nedostatkami (napr. upadajúci kapitálový trh, neefektívny pracovný

⁶¹ WIIW: „*Handbook of Statistics: Countries in Transition 2003*“, WIIW-WIFO, Vienna, 2003, str. 466, Odhad pre rok 2003: Hunya, G., Stankowsky, J.: „*WIIW-WIFO Database on Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe with Special Attention to Austrian FDI Activities in this Region*“, WIIW-WIFO, Wien, 2004

⁶² Zemplerová, A.: „*Impact of Foreign Direct Investment on the Restructuring and Growth in Manufacturing*“, Prague Economic Papers, 1998, č.4, str. 344

trh atď.).⁶³ V roku 1997 Česká republika zaznamenala ďalšie oslabenie prílivu PZI, ale jeho objem bol stále relatívne vysoký. Príliv zahraničného kapitálu sa razantne urýchlil po r. 1997. Do tej doby prevažne „česká“ cesta reštrukturalizácie bola nahradená predajom do rúk strategického zahraničného partnera. V r. 1998 boli k tomu ešte aj zavedené investičné stimuly pre zahraničných investorov do spracovateľského priemyslu. Obe tieto skutočnosti vyústili do vysokého prílivu PZI v roku 1998. V roku 1999 sa príliv PZI v porovnaní s predchádzajúcim rokom takmer zdvojnásobil. Prispelo k tomu niekoľko hlavných faktorov: privatizácia štátneho majetku vo vlastníctve štátu, expanzia zahraničných obchodných reťazcov a navyšovanie základného kapitálu v podnikoch s už existujúcou zahraničnou účasťou. Uskutočnili sa taktiež investície na „zelenej lúke“, niektoré z nich s uplatnením investičných stimulov.⁶⁴ Prílev PZI v nasledujúcom roku poklesol, ale udržal si stabilné tempo. Na raste stavu PZI sa stále podstatne podieľala privatizácia štátnych podielov v podnikoch a zvlášť v peňažných inštitúciách (vstup rakúskej Erste Bank do Českej sporiteľne).⁶⁵ Rok 2001 bol unikátny vo vývoji PZI v ČR v tom, že po prvýkrát hodnota reinvestovaného zisku predstihla objem investícií do základného kapitálu. Jedným z dôvodov tohto javu bolo postupné dokončovanie privatizácie a s ním spojený pokles prílivu investícií do základného kapitálu v porovnaní s predošlými rokmi. Ďalším faktorom bolo, že rastúci počet podnikov riešil nahromadenú stratu z minulých rokov znižovaním základného kapitálu, čo takisto viedlo ku zníženiu hodnoty investícií do základného kapitálu a rastu objemu reinvestovaného zisku.⁶⁶ To, že zahraničné spoločnosti reinvestujú svoje zisky, vysiela pozitívny signál o spokojnosti zahraničných investorov. Vrchol dosiahlo ako Česko, tak aj Slovensko, v roku 2002, keď v jedinom roku prilákalo 9,3 miliardy USD investícií. Česká republika je v súčasnosti najúspešnejšou krajinou strednej a východnej Európy v kumulatívnom prílive priamych zahraničných investícií na jedného obyvateľa.

Pre lepšie porovnanie prílivu PZI medzi oboma krajinami je ukazovateľ prílivu PZI na obyvateľa. Tento ukazovateľ síce zmenší rozdiely prílivu PZI medzi oboma krajinami, ale aj tak ukáže, že Česko bolo úspešnejšie a atraktívnejšie pre zahraničných investorov.

⁶³ Benáček, V., Zemplinerová, A.: „*Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe*“, Prague Economic Papers, 2, 1997, str.143

⁶⁴ Pozri ČNB: „*Přímé zahraniční investice v roce 1999-2000*“, Česká národní banka, Praha,2001, str. 4

⁶⁵ Pozri ČNB: „*Přímé zahraniční investice v roce 2000*“, Česká národní banka, Praha, 2002, str.5

⁶⁶ Pozri ČNB: „*Přímé zahraniční investice v roce 2001*“, Česká národní banka, Praha, 2003, str. 5

Tabuľka č. 12: Prílev PZI na obyvateľa

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
ČR	63	84	248	138	126	361	615	485	552	913	440
SR	34	51	48	67	41	127	72	357	294	746	120

Zdroj: WIIW⁶⁷

Poznámka: rok 2003 – odhad

Príliv PZI na Slovensko bol až do roku 2000 neuspokojivý. Príliv PZI väčšinou netvoril ani 2 % HDP, kdežto v Česku ani v jednom zo sledovaných rokov neklesol pod túto hranicu (pozri tabuľku č. 12). V rokoch 1993 až 1999 dominantne prevyšovala forma investovania do čiastočne, či stopercentne vlastnených výrobných podnikov zahraničnými investormi v jednotlivých výrobných odvetviach, obchode, službách, bankovníctve a pod.⁶⁸ Vývoj prílivu PZI mal do roku 2000 síce rastúci trend, ale jeho objem a dynamika ďaleko zaostávali za potrebami ekonomiky Slovenska. Príčin nízkeho prílevu bolo viacero.⁶⁹ Jednou z nich bola nedostatočná úroveň privatizácie štátneho majetku, predovšetkým v priamych predajoch pre zahraničných investorov, kde do konca roku 1999 platilo viacero zábran, najmä legislatívneho charakteru.⁷⁰ Susedné Česko aplikovalo túto formu prílivu PZI omnoho intenzívnejšie a z časového hľadiska už dlhodobejšie. Na Slovensku v rámci druhej vlny kupónovej privatizácie štátneho majetku, ktorá prebiehala v rokoch 1995 – 1998, bola zvolená metóda uprednostňovania domácich investorov pred zahraničnými. Slovensku sa taktiež nedarilo naplniť základnú podmienku politickej stability a ekonomickej výkonnosti.⁷¹ Táto podmienka je obzvlášť dôležitá pre veľké investície, ktoré potrebujú politicky stabilné a ekonomicky efektívne prostredie. Určitú úlohu pritom zohralo aj to, že Slovensko nemalo do roku 2000 vypracovaný ucelený systém stimulácie PZI. Zákon o štátnej podpore investícií bol prijatý až v roku 1999. Rok 2000 potom

⁶⁷ WIIW: „*Handbook of Statistics: Countries in Transition 2003*“, WIIW-WIFO, Vienna, 2003, str. 466, Odhad pre rok 2003: Hunya, G., Stankowsky, J.: „*WIIW-WIFO Database on Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe with Special Attention to Austrian FDI Activities in this Region*“, WIIW-WIFO, Wien, 2004

⁶⁸ Hošková, A.: „*Komparácia vývoja priamych zahraničných investícií na Slovensku a v transformujúcich sa ekonomikách*“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2000, str. 8

⁶⁹ Pozri Hošková, A.: „*Komparácia vývoja priamych zahraničných investícií na Slovensku a v transformujúcich sa ekonomikách*“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2000, str. 27

⁷⁰ Napr. „Zákon o strategických podnikoch“ z roku 1995. Týmto zákonom bol vyňatý z privatizačného procesu pomerne veľký počet podnikov, čím prestali pracovať v konkurenčnom prostredí. Medzi nimi figurovali aj finančné inštitúcie, u ktorých sa na dlhší čas zastavil proces reštrukturalizácie a adaptácie na zmenené vonkajšie podmienky. Hošková, A.: „*Komparácia vývoja priamych zahraničných investícií na Slovensku a v transformujúcich sa ekonomikách*“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2000, str. 29

⁷¹ O tom, že Slovensko sa dokonca v období pred rokom 1999 začalo vyvíjať v negatívnom smere, jednoznačne signalizovali aj rôzne ratingy. Pozri kapitolu 2.1.4.

priniesol zásadný zlom, keď v danom roku Slovensko prilákalo takmer 2 miliardy USD investícií, teda približne toľko, koľko v rokoch 1993 až 1998 celkovo. Začala sa výraznejšie presadzovať forma priamych predajov organizácií zahraničným investorom. Hoci významnú časť z prílivu PZI v roku 2000 tvorí privatizácia Slovenských telekomunikácií (0,9 mld. USD) aj zvyšný príliv predstavuje v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi výrazný nárast. Nasledujúci rok zaznamenalo Slovensko nárast investícií najmä do bankového sektora, keď prišli peniaze i za dve najväčšie štátne banky (Všeobecná úverová banka, Slovenská sporiteľňa). Vrchol v prílive PZI dosiahlo Slovensko v roku 2002, keď prilákalo 4 miliardy USD zahraničného kapitálu (privatizácia plynárenstva a distribútorov elektrickej energie). Kumulatívny objem investícií do konca roka 2003 stúpol na 10,2 miliardy dolárov, kým na konci roku 1999 to bolo len 3,2 miliardy USD.

Tabuľka č. 13: Príliv PZI ako % HDP

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
ČR	2,1	2,1	4,9	2,5	2,4	6,5	11,5	9,7	8,6	13,4	6,0
SR	1,5	1,8	1,2	1,7	0,8	2,6	1,8	10,4	7,2	16,9	2,3

Zdroj: *Economic Intelligence Unit*⁷²

Poznámka: rok 2003 - odhad

O tom, že investície PZI hrajú veľkú úlohu v Českej či Slovenskej ekonomike, svedčí aj fakt, že stav PZI v roku 1994 tvoril iba 12 % HDP a o deväť rokov neskôr to bolo až 49 % HDP. Na Slovensku vzrástol stav PZI z 6% HDP v roku 1994 až na 32 % HDP na konci roku 2003 (pozri prílohu, tabuľku č. 20).

3.3. Pôvod PZI podľa krajín investora

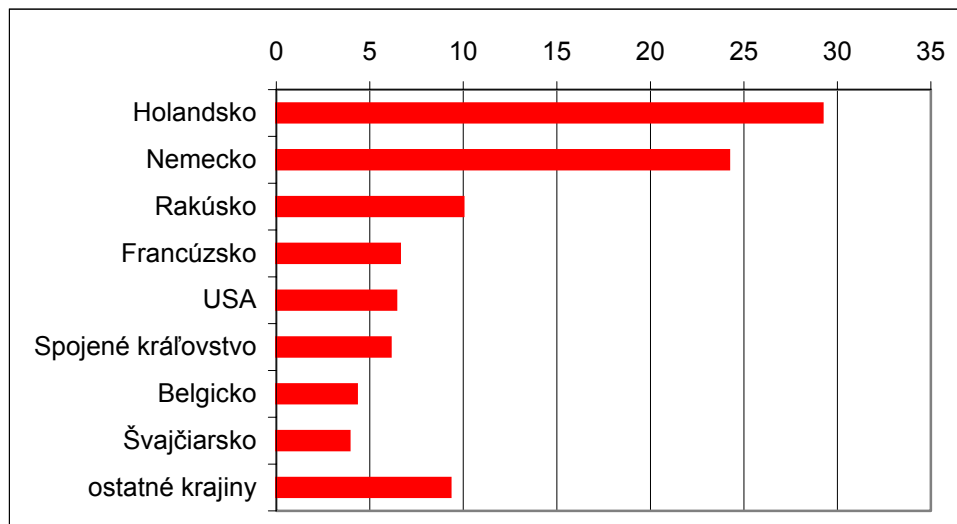
Z dlhodobého hľadiska nevykazuje pôvod prílivu PZI veľké výkyvy. Väčšina PZI pochádza z vyspelých krajín, pričom hlavným zdrojom PZI je EU. Teritoriálna štruktúra pôvodu PZI je v oboch krajinách veľmi podobná. Traja najväčší investori v ČR aj v SR sú Nemecko, Holandsko a Rakúsko⁷³, pričom v Česku najviac investujú Holanďania, na Slovensku zase Nemci. Tieto tri krajiny sa spoločne podieľajú viac ako polovicou na stave

⁷² countrydata.bvdep.com/cgi/template.dll?product=101 (28.2.2004)

⁷³ V roku 1993 najväčší investor v ČR boli USA, ktoré mali podiel až 39 %, no v nasledujúcich rokoch podiel výrazne klesol (napr. v roku 1994 na 4 %) a len v r. 1996 a 1998 presiahol hranicu 10 %.

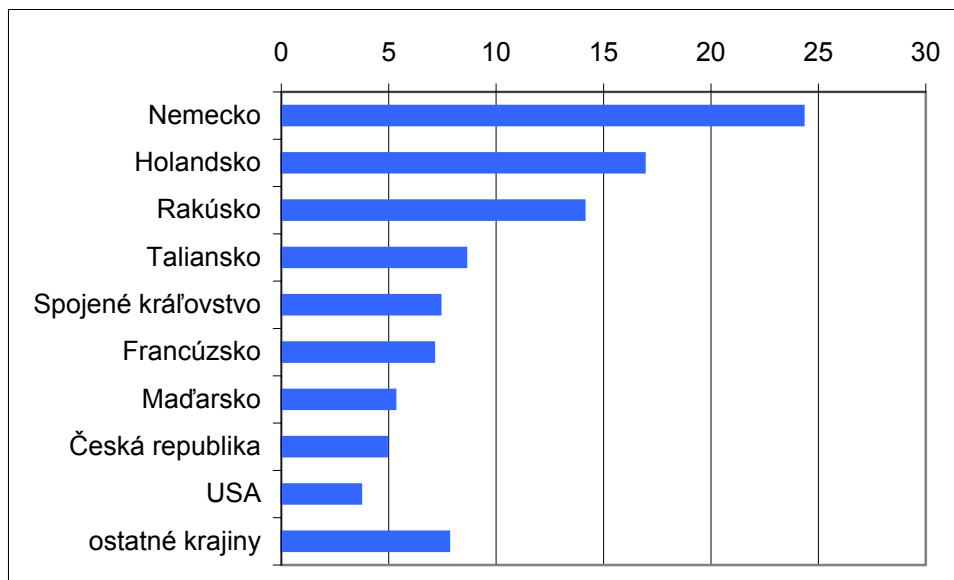
PZI v Českej republike (63 %) aj na Slovensku (55 %). Teda najviac investujú tie krajiny, ktoré s Českom a Slovenskom dlhodobo spolupracujú a sú v teritoriálnej blízkosti.

Graf č. 12: Stav PZI v Českej republike podľa krajiny pôvodu investora k 31.12.2001

Zdroj: WIIW⁷⁴

Graf č.13: Stav PZI na Slovensku podľa krajiny pôvodu investora k 30.9.2003

Zdroj: NBS⁷⁵

⁷⁴ WIIW: „Handbook of Statistics: Countries in Transition 2003“, WIIW-WIFO, Vienna, 2003, str. 468

⁷⁵ NBS: „Menový prehľad – December 2003“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2004

3.4. Odvetvové smerovanie PZI

Priame zahraničné investície boli smerované do rôznych sektorov, čo záviselo aj na ich stupni otvorenosti zahraničnému kapitálu. Najdôležitejším sektorom v oboch krajinách je priemysel, do ktorého bola investovaná zhruba polovica zahraničného kapitálu v oboch krajinách. Druhým najdôležitejším sektorom na Slovensku je bankovníctvo a poisťovníctvo, kam smeroval približne každý štvrtý investovaný dolár. V Česku druhým najdôležitejším sektorom sú zase obchodné služby.

Tabuľka č. 14: Stav PZI – odvetvová štruktúra v %

	ČR	SR
Priemyselná výroba	45,4	50,4
Veľkoobchod, maloobchod, oprava motorových vozidiel	15,1	10,7
Finančné sprostredkovanie	14,8	24,2
Nehnuteľnosti, prenájom a obchodné činnosti	11,4	2,9
Doprava a telekomunikácie	10,4	10,0
Stavebníctvo	1,5	0,6
Hotely a reštaurácie	0,7	0,5
Poľnohospodárstvo, poľovníctvo a lesníctvo	0,2	0,3
Zdravotníctvo a sociálna pomoc	0,2	0,0
Iné	0,4	0,4

Zdroj: WIIW⁷⁶

Poznámka: Dáta pre ČR k decembru 2001, pre SR k decembru 2002

Naskytuje sa otázka, keďže PZI hrali najväčšiu úlohu v priemysle, či tieto krajiny skôr konvergujú v štruktúre priemyslu ku štruktúre vyspelých krajín EU, alebo môžeme sledovať skôr nejaké špecializačné procesy. Landesmann⁷⁷ urobil analýzu a zostrojil ukazovateľ⁷⁸, ktorý nám podáva informáciu o tom, ako sa priemysel jednej krajiny podobá priemyslu vyspelých krajín EU, konkrétne skupine krajín, ktorú tvoria Belgicko, Francúzsko, Nemecko a Veľká Británia. Ukazovateľ meria podobnosť štruktúry priemyslu

⁷⁶ WIIW: „Handbook of Statistics: Countries in Transition 2003“, WIIW-WIFO, Vienna, 2003, str. 469

⁷⁷ Landesmann, M.: „Structural change in the Transition Economies, 1989 to 1999“, WIIW, Wien, 2000

⁷⁸ Ukazovateľ sa vypočíta ako:

$$I = \sqrt{\sum_k (sh_k^x - sh_k^y)^2} \cdot (sh_k^y / 100)$$

x = porovnávaná krajina, teda Česko alebo Slovensko

y = porovnávaný región (Belgicko, Francúzsko, Nemecko a Veľká Británia)

k = jednotlivý priemysel

sh_k^y = podiel k-teho priemyslu na celkovom produkte v konštantných cenách regiónu y (v %)

sh_k^x = podiel k-teho priemyslu na celkovom produkte v konštantných cenách krajiny x (v %)

tým, že meria podiely rôznych výstupov na celkovom priemysle. Z konštrukcie ukazovateľa vyplýva, že čím je číslo menšie, tým je priemysel porovnáwanej krajiny podobnejší s priemyslom spomínanej skupiny vyspelých krajín.

Tabuľka č. 15: Ukazovateľ štrukturálnej podobnosti priemyslu so skupinou vyspelých krajín EU⁷⁹

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
ČR	3,49	3,51	3,57	3,21	3,10	2,79
SR	4,00	4,20	3,90	3,08	3,21	3,34

Zdroj: WIIW⁸⁰

Z tabuľky môžeme vypozať hlavne dve veci. Po prvé, že štruktúra českého priemyslu je podobnejšia štruktúre priemyslu vyspelých krajín EU. Po druhé, môžeme pozorovať vývoj v čase a môžeme skonštatovať, že veľký príliv PZI do priemyslu sa v oboch krajinách podieľa na konvergencii štruktúr priemyslu ku štruktúre priemyslu vyspelých krajín EU. Teda PZI sa ukazujú byť ako jedna z efektívnych ciest postupného zblížovania sa s vyspelými ekonomikami EU.

3.5. Smerovanie PZI podľa krajov

Od samého začiatku je vstup PZI poznačený regionálnou nerovnosťou. Na Slovensku členenie na osem krajov vypracúva NBS až od roku 1998 na základe nového územnosprávneho členenia. Členenie celkového prílivu investícií podľa jednotlivých regiónov pre Českú republiku bohužiaľ nebolo k dispozícii. ČNB, ktorá sleduje PZI ako celok, pozoruje príliv iba z hľadiska pôvodu a odvetvového smerovania investícií. CzechInvest síce vypracováva regionálnu štatistiku prílivu PZI, ale iba svojich sprostredkovaných projektov, ktoré tvoria iba zlomok celkového prílivu.⁸¹

⁷⁹ Pre lepšiu ilustratívnosť uvediem ukazovateľ štrukturálnej podobnosti vybraných krajín:

Portugalsko / Nemecko	6,95
Španielsko / Nemecko	5,25
Nemecko / Veľká Británia	2,75
Veľká Británia / Francúzsko	2,48

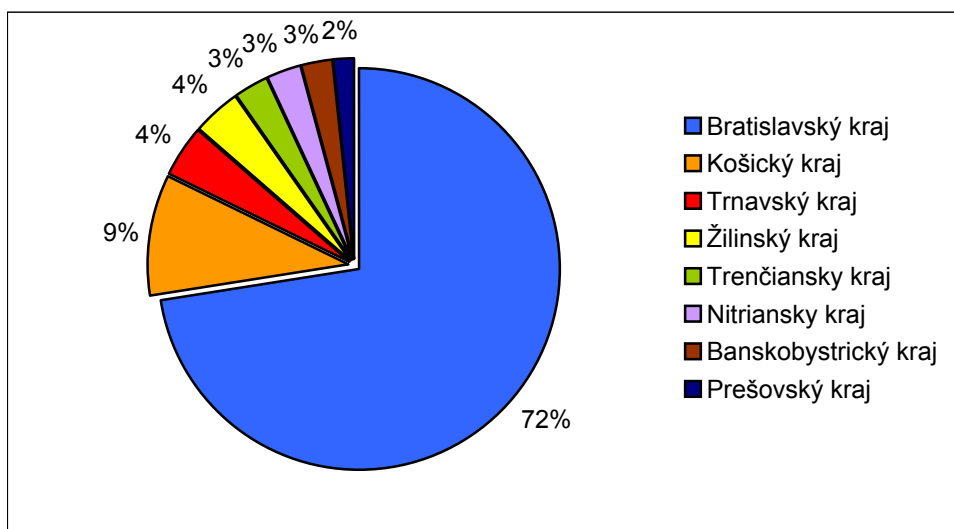
Zdroj: Landesmann, M.: „*Structural change in the Transition Economies, 1989 to 1999*“, WIIW, Wien, 2000, str. 26

⁸⁰ Landesmann, M.: „*Structural change in the Transition Economies, 1989 to 1999*“, WIIW, Wien, 2000, str. 26

⁸¹ CzechInvest upozorňuje, že ich regionálna štatistika je veľmi skresľujúca, ak by sme chceli celkový príliv PZI aproximovať touto ich štatistikou.

Slovensko sa rozdeľuje na bohatší západ a chudobnejší východ. Väčšina zahraničných investícií a s nimi i vládna podpora smeruje na západ a severozápad. Objemovo aj podielovo jednoznačne dominuje Bratislavský kraj. Kým zahraničné investície v Bratislavskom kraji dosiahli k septembru 2003 viac ako 237 miliárd korún (vrátane investícií do bánk), v Prešovskom kraji to bolo iba 5,8 miliardy. Dôvodom vysokej atraktívnosti Bratislavského kraja je hneď niekoľko: strategická poloha Bratislavy, fixný kapitál umiestnený v Bratislave niekoľkonásobne prevyšuje jeho úroveň v ostatných regiónoch, dostatok kvalifikovaných pracovných síl a rozvinutá infraštruktúra. Bratislava má aj tú výhodu, že je v užšom spojení s administratívnym a správnym centrom, čo znižuje náklady na dopravu a komunikáciu.

Graf č.14: Stav PZI na Slovensku k 30.9.2003, členenie podľa krajov

Zdroj: NBS⁸²

Košický kraj zaznamenal významný nárast v prílive PZI iba v roku 2000, za tento nárast môže vstup významnej svetovej oceliarskej spoločnosti US Steel do VSŽ – Východoslovenských železiarní v Košiciach. Túto investíciu si však slovenská vláda želala až tak, že americkému investorovi poskytla podmienky, ktoré boli v konflikte s pravidlami EÚ o hospodárskej súťaži.⁸³ Od roku 2000 však podiel Košického kraja na zásobe PZI začal klesať z 22 % v roku 2000 na 9 %⁸⁴ v roku 2003. Východ Slovenska po r. 2000

⁸² NBS: „Menový prehľad – December 2003“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2004, str. 40

⁸³ V roku 2003 sa s Európskou komisiou dohodol kompromis v tejto otázke, pričom U.S. Steel sa vzdal časti týchto výhod.

⁸⁴ Stav k 30.9.2003

ostáva opäť takmer nepovšimnutý a investície prúdia takmer výhradne do Bratislavského kraja.

Hlavným dôvodom toho, že investície sa vyhýbajú východu Slovenska, je slabo vyvinutá infraštruktúra v tomto regióne. Chýbajúca diaľnica je jediným vážnym nedostatkom tejto časti republiky. Väčšina investorov stratí záujem, ak si premietne trasu, ktorú by museli zdolávať z Košíc smerom na západ. Dnes je štruktúra výroby robená na zásobovaní 'just in time'. Veľa výrobcov už nepoužíva sklady, ale používa priame zásobovanie a tam je dôležitá diaľnica. Inak všetko ostatné na východe Slovenska je. Región má obrovský hlad po práci, ponúka vzdelanú a kvalifikovanú pracovnú silu, kapacity a priestory.

Otázkou je, čo výnimočné môže ponúknuť východ Slovenska v rámci celej krajiny. Sú to najmä dve veci a to zaujímavý priestor – budúcu schengenskú hranicu a najlacnejšiu, ale kvalifikovanú pracovnú silu. Kým v hlavnom meste Slovenska dosahuje priemerný zárobok skoro 18-tisíc korún, obyvateľ Prešovského kraja sa musí uspokojiť s ani nie 11 tisíckami (pozri prílohu, graf č. 18).

Rozdiely medzi Bratislavou a chudobnejšími regiónmi sa zmazať síce nepodariť, veľké zahraničné investície sú však cestou, ako pomôcť chudobnejším častiam Slovenska. Pokiaľ však nebude dobudovaná dopravná infraštruktúra na východe Slovenska, je zbytočné o veľkých investíciách hovoriť.

4. Analýza efektov spojených s prívivom PZI

Skúmanie efektov PZI je jednou z nosných oblastí, ktoré sa týkajú hospodárskej politiky a touto témou sa v minulosti zaoberalo už mnoho ekonómov.⁸⁵ Odborná ekonomická literatúra rozlišuje medzi **priamymi a nepriamymi efektmi**, ktoré sú s prívivom PZI spojené.

Priame efekty PZI predstavujú dopady na konkrétny podnik v krajine, kde táto investícia primárne vedie. Ide najmä o zlepšenie technologického vybavenia firmy, zvýšenie produktivity práce a výroby, dopad na zamestnanosť či zisk.

Nepriame efekty PZI predstavujú vplyv na celé odvetvie, región či krajinu. Radíme sem hlavne zvyšovanie zamestnanosti, zefektívnenie výroby a využívania zdrojov. Pokles nákladov, príliv kapitálu, zlepšenie technologickej vybavenosti a v neposlednom rade „skultúrnenie podnikateľského prostredia, či zvýšenie životnej úrovne obyvateľstva. Tieto efekty nie sú okamžité, prichádzajú s niekoľkoročným oneskorením. So skúmaním nepriamych efektov súvisí analýza tzv. **spillovers**⁸⁶, teda pozitívnych externalít, ktoré súvisia s prívivom PZI. Ide o prelivy schopností, zručností, vedomostí a skúseností z nadnárodných spoločností na domáce firmy. Tento proces sa môže uskutočňovať viacerými spôsobmi, napr. migráciou pracovnej sily, napodobňovaním technologických zariadení, kopírovaním organizačných metód, spoluprácou medzi zahraničnou a domácou firmou a pod. Jeden z pokusov o zmeranie a analýzu tzv. spillovers efektov PZI v Českej republike urobil napr. Jarolím.⁸⁷ Jeho analýza existenciu spillovers nedokázala. V závere autor konštatuje, že prítomnosť zahraničných firiem v odvetví meraná ich podielom na investičnom majetku daného odvetvia má na rast produktivity domácich firiem síce pozitívny, ale štatistický nevýznamný dopad. Existenciu spillovers nedokázal ani Hunya⁸⁸, ktorý už dlhodobo sa zaoberá efektmi PZI v krajinách strednej a východnej Európy. Niektorí odborníci⁸⁹ tvrdia, že práve analýza nepriamych efektov má kľúčový význam, pretože práve tieto efekty majú dominantný hospodársky prínos pre danú krajinu. Na

⁸⁵ Analýzou efektov PZI nielen v Česku sa zaoberá napr. Benáček, Zemplinerová, Hunya, Stankowsky, pozri bibliografiu.

⁸⁶ Slovenský preklad výrazu „spillovers“ je „prelivy“. Dovolím si radšej používať anglický termín.

⁸⁷ Jarolím, M.: „Zahraniční investice a produktivita firem“, Finance a úvěr, 2000, č. 9, str. 478-487.

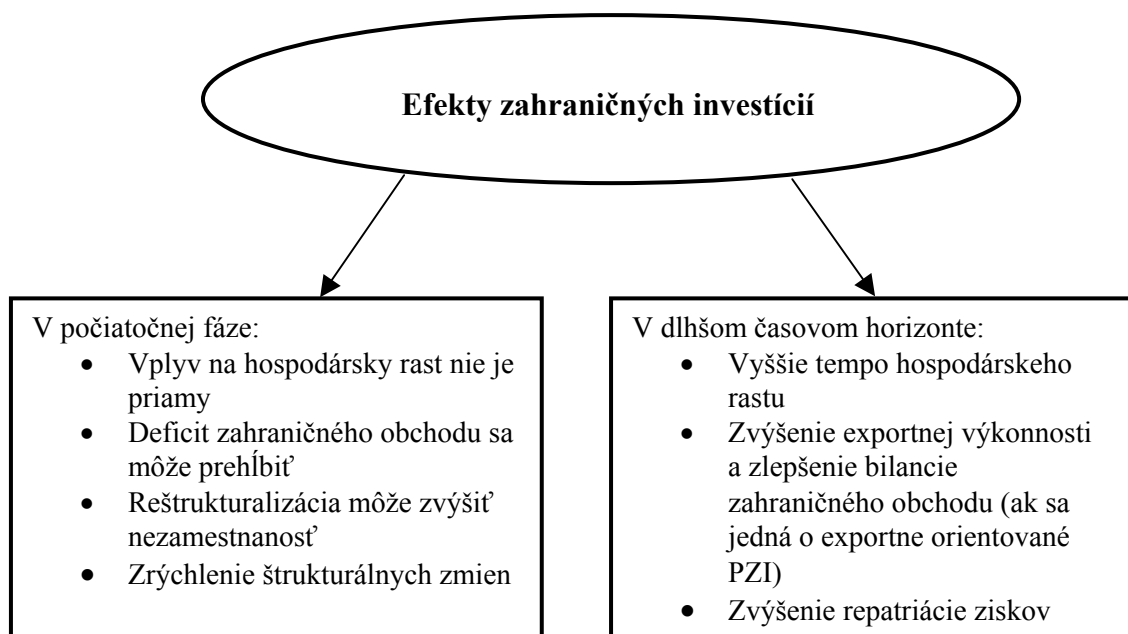
⁸⁸ Hunya, G.: „Recent Impacts of Foreign Direct Investment on Growth and Restructuring in Central European Transition Countries“, WIIW, Wien, 2002

⁸⁹ Pozri napr. Benáček, V.: „Přímé zahraniční investice v České republice“, Politická ekonomie, 2000, č. 1, str. 12

druhej strane, v tejto súvislosti sa stretávame s problémom, akým túto abstraktnú veličinu merať.

Efekty PZI môžeme ďalej rozdeliť podľa časového hľadiska na tie, ktoré majú **okamžitý účinok** a na tie, ktoré účinkujú až v **dlhšom časovom období**

Graf č. 15: Efekty PZI

Zdroj: Newton⁹⁰

Efekty môžeme jednoducho rozdeliť aj na **pozitívne** a **negatívne**.

4.1. Pozitívne efekty

Priame zahraničné investície zahrňujú v sebe celú radu pozitív. Niektoré z nich majú viac menej iba regionálny charakter, ako napr. zvyšovanie zamestnanosti, niektoré majú význam pre krajinu ako celok, ako napr. podpora hospodárskeho rastu.

Kapitál - PZI prinášajú do ekonomiky voľné finančné zdroje. Na rozdiel od ostatných zdrojov zahraničného kapitálu sú tieto prostriedky investované dlhodobo a doplňujú v hostiteľskej krajine nedostatočné úspory. Dôležité však je, že PZI doplňujú domáce

⁹⁰ NEWTON: „Přímé zahraniční investice: Přístup z pohledu teorie“, NEWTON, Praha, 2001

úspory v podobe nedlhového financovania deficitu bežného účtu.⁹¹ Súčet salda bežného účtu a finančného účtu musí byť vyrovnaný zmenou devízových rezerv. Zásoba devízových rezerv je však obmedzená, a keďže príliv dlhových zahraničných investícií (ako napr. dlhové cenné papiere) vedie k rastu zahraničnej zadlženosti krajiny⁹², jediným dlhodobým udržateľným zdrojom financovania deficitu bežného účtu je príliv zahraničných nedlhových investícií.⁹³ Podiel, akým je deficit bežného účtu pokrytý prílivom čistých⁹⁴ PZI, je ukazovateľom medzinárodnej finančnej stability.⁹⁵ Tento indikátor je významne vyšší ako 100 v Českej republike už od roku 1998, na Slovensku bol vyšší iba v rokoch 2000 a 2002.⁹⁶ Príliv čistých PZI vysoko prevyšujúci deficit bežného účtu môže dokonca prispieť ku zníženiu zahraničnej zadlženosti a posilniť devízové rezervy.

Tabuľka č. 16: Čisté PZI ako % deficitu bežného účtu

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ČR	-124	95	184	31	36	286	426	182	167	200
SR	31	-34	-59	15	7	27	78	271	88	207

Zdroj: WIIW, vlastné výpočty⁹⁷

Hospodársky rast - Mnoho analýz konštatuje, že medzi rýchlosťou hospodárskeho rastu a prílivom PZI je určitý vzťah. Pričom prevláda názor, že hospodársky rast je pozitívne skorelovaný s prílivom PZI, ale smer tejto kauzality je nejasný, príčiny a následky sa často krížia. Časová postupnosť medzi PZI a hospodárskym rastom môže byť dvojsmerná, príliv

⁹¹ Nedlhovým zdrojom financovania bežného účtu sú napr. aj portfóliové investície do majetkových cenných papierov.

⁹² Rozpočtové pravidlá EU - tzv. pakt rastu a stability požaduje aby celkový verejný dlh bol menší ako 60% HDP. Dlh Českej republiky v roku 2003 vzrástol na 37,6 percenta z predminuloročných 28,9 percenta HDP. Dlh Slovenska v roku 2003 poklesol o 0,5 percentuálneho bodu na 42,8 % percenta HDP. Teda dá sa povedať, že celkový verejný dlh Slovenska a Česka, v porovnaní s novými členskými krajinami EU, sa pohybuje okolo priemeru. V roku 2003 celkový verejný dlh nových členských krajín EU dosahoval priemerne 40,8 % HDP. Zdroj: Eurostat <http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos/queen/...> (28.8.2004)

⁹³ Na druhú stranu, časť deficitu bežného účtu je produkovaná prílivom PZI, keďže najmä zo začiatku príliv PZI tlačí na zvýšenie deficitu obchodnej bilancie. Pozri tiež stranu č. 45.

⁹⁴ Čisté PZI je rozdiel medzi prílivom PZI do danej krajiny a odlivom PZI z tej istej krajiny. V prípade Česka a Slovenska, odliv PZI je relatívne veľmi malý. Počas rokov 1993-2002 v Česku iba trikrát odliv PZI presiahol úroveň 5 % prílivu PZI, na Slovensku iba trikrát presiahol úroveň 10 % prílivu PZI (pozri prílohu, tabuľky č.22 a 23).

⁹⁵ Hunya, G.: „Recent Impacts of Foreign Direct Investment on Growth and Restructuring in Central European Transition Countries“, WIIW, Vienna, 2002, str.5

⁹⁶ Indikátor medzinárodnej finančnej stability pre rok 2003 neuvádzam preto, lebo potrebné dáta pre výpočet tohto indikátoru pre rok 2003 sa mi od WIIW nepodarilo zohnať. A dáta z iných zdrojov pre rok 2003, ktoré by boli konzistentné s dátami z WIIW za roky 1993-2002, nemám k dispozícii.

⁹⁷ WIIW: „Handbook of Statistics: Countries in Transition 2003“, WIIW-WIFO, Vienna, 2003, str. 440-441, 454-455,

zahraničného kapitálu buď (i) stimuluje ekonomický rast a transformáciu alebo (ii) reaguje na nové príležitosti vyplývajúce z ekonomického rastu a pokroku v transformácii.⁹⁸ Hospodársky rast môže byť generovaný PZI napr. cez transfer technológií alebo cez zlepšený prístup k exportným trhom a pod. Na druhej strane, investori môžu reagovať kladne na trvajúci ekonomický rast.⁹⁹ Zo skúsenosti Česka z rokov 1997-1998 môžeme skonštatovať, že PZI pritekajú dokonca aj vtedy, keď ekonomika v hostiteľskej krajine dočasne trpí určitým spomalením. Zdrojom hospodárskeho rastu je aj pozitívny vplyv PZI na zamestnanosť, ktorý je výrazný najmä v prípade investícií na „zelenej lúke“. Tým sa znižuje aj miera nezamestnanosti a zároveň sa zvyšujú daňové príjmy hostiteľskej krajiny.

Produktivita práce - medzi významné zdroje akcelerácie ekonomického rastu patrí rast produktivity práce. Mnohí autori porovnávali produktivitu práce zahraničných a domácich spoločností a empiricky skúmalo dopady PZI na produktivitu práce a zaoberali sa aj ich spillovers efektom. Hunya¹⁰⁰, ktorý porovnával produktivitu domácich a zahraničných podnikov v krajinách strednej a východnej Európy, dospel k záveru, že zahraničné podniky dosahujú v priemere dvojnásobnú produktivitu domácich podnikov, pričom dodáva, že vyššia produktivita je príčinou napr. užšej špecializácie zahraničných podnikov, ktoré sú lepšie vybavené kapitálom a disponujú dokonalejšími technológiami, lepším managementom a marketingom. Kinoshita¹⁰¹ zase empiricky skúmal dopad PZI na produktivitu práce v hostiteľskej krajine, pričom zistil, že zahraničné investície významne nezvýšili rast celkovej produktivity výrobných faktorov čínskych firiem. PZI a ich efektmi na produktivitu práce priamo v ČR sa takisto zaoberalo už mnoho štúdií. Jarolím¹⁰² napr. konštatuje, že české firmy so zahraničnou účasťou dosahujú vyššiu produktivitu práce, exportujú väčší podiel výstupu a investujú väčšie množstvo prostriedkov vzhľadom k celkovým predajom. Dáta však takisto naznačujú, že zahraničné firmy dosahujú v priemere dvojnásobnú veľkosť domácich firiem (merané celkovými predajmi). Pretože menšia produktivita práce môže byť zapríčinená ich menšou veľkosťou, štúdia upravila hodnoty produktivity práce o vplyv veľkosti firiem. Tieto vážené hodnoty

⁹⁸ Hunya, G.: „*Recent Impacts of Foreign Direct Investment on Growth and Restructuring in Central European Transition Countries*“, WIIW, Vienna, 2002, str. 3

⁹⁹ V posledných rokoch napr. Maďarsko sa tešilo ekonomickej obnove, ktorá bola silne podporená práve prílivom PZI. Poľsko, na druhú stranu, začalo prijímať veľké čiastky zahraničného kapitálu až keď sa ekonomický rast ukázal byť dostatočne silný.

¹⁰⁰ Hunya, G.: „*Recent Impacts of Foreign Direct Investment on Growth and Restructuring in Central European Transition Countries*“, WIIW, Wien, 2002, str.12

¹⁰¹ Pozri Kinoshita, Y.: „*Technology Spillovers Through Direct Investment*“, CERGE –EI, 1998

¹⁰² Jarolím, M.: „*Zahraniční investice a produktivita firem*“, Finance a úvěr, 2000, č.9, s.478-487

potom naznačujú, že zahraničné firmy dosahujú v priemere iba 90 % úrovne produktivity práce domácich firiem zrovnateľnej veľkosti. Iná analýza¹⁰³ zase konštatuje, že zahraničné spoločnosti v Českej republike vo všeobecnosti prispievajú a zlepšujú produktivitu práce v ČR, pričom v súlade so záverom iných štúdií konštatuje, že produktivita práce zahraničných firiem je v priemere dvakrát vyššia ako domácich firiem.

Djankov a Hoekman¹⁰⁴, na druhej strane vyskúmali negatívne a štatisticky významné spillovers efekty na rast produktivity domácich podnikov v Česku. PZI a ich dopadom na produktivitu práce na Slovensku sa zaoberá napr. štúdia Národnej banky Slovenska.¹⁰⁵ Analýza jednoznačne konštatuje výrazne pozitívny vplyv PZI na rast produktivity, zamestnanosť aj na celkovú úroveň práce na Slovensku.

Medzinárodný transfer technológie a know-how – sú taktiež zdrojmi ekonomického rastu. Priame investície jednoznačne napomáhajú transferu technológií medzi partnerskými krajinami, najmä medzi vyspelými a rozvojovými krajinami. Nadnárodné spoločnosti prinášajú moderné technológie, zakladajú výskumné pracoviská, podporujú technický a technologický pokrok a zvyšujú efektivitu výroby. Napr. štúdia Národnej banky¹⁰⁶ Slovenska jednoznačne pozitívne hodnotí stav medzinárodného transferu a technológií na Slovensku. Konštatuje, že bez modernej technológie, ktorou zahraniční investori prispeli do podnikov, by nemohli existujúce podniky na Slovensku dlhodobo dosahovať zvýšené výrobné parametre. Nadnárodné spoločnosti taktiež zamestnávajú vysokokvalifikovaných odborníkov, čo sa pozitívne prejavuje v podobe prelievania týchto skúseností a znalosti do všetkých dcérskych spoločností. Know-how zefektívňuje výrobu a riadenie podniku.

Prínos schopností, skúseností a manažérskych zručností, investovanie do vzdelania - zahraničná firma na začiatok obvykle dosadzuje svojich manažérov do vedenia podnikov, aby rozbehli prevádzku a predali svoje skúsenosti a vedomosti domácim manažérom. Investor prináša nové spôsoby školenia a tréningu, investuje sa do vzdelávania pracovníkov a tým prenáša skúsenosti a schopnosti na domácu pracovnú silu. Získané

¹⁰³ Pozri Zemplinerová, A.: „*Impact of Foreign Direct Investment on the Restructuring and Growth in manufacturing*“, Prague Economic Papers, 1998, č.4, s.329-345

¹⁰⁴ Djankov, S., Hoekman, B.: „*Foreign Investment and Productivity Growth in Czech Enterprises*“, The World Bank Economic Review, Vol. 14, No.1, 2000, str. 49–64

¹⁰⁵ Pozri: Hošková, A.: „*Vplyv priamych zahraničných investícií na ekonomiku Slovenska*“, IMFŠ NBS, Bratislava, 2001

¹⁰⁶ Hošková, A.: „*Vplyv priamych zahraničných investícií na ekonomiku Slovenska*“, IMFŠ NBS, Bratislava, 2001

skúsenosti a vedomosti môžu neskôr títo pracovníci uplatniť ako zamestnanci domácich firiem.

Efekty na obchodnú bilanciu - v krátkom období prílív PZI prostredníctvom tlaku na posilnenie koruny vytvára problémy exportne orientovanému podnikovému sektoru. Navyše rast dovozov zahraničných statkov, strojov a medziproduktov, ktorý je často s prílívom zahraničných investícií spojený, taktiež tlačí na zvýšenie deficitu obchodnej bilancie. PZI taktiež relatívne viac využívajú zahraničné služby (finančné, poradenské...) Teda v prvých rokoch prílívu PZI je možné očakávať skôr negatívny efekt na saldo obchodnej bilancie. Avšak v prípade exportne orientovaných PZI je možné v dlhom období čakať pozitívny efekt na schodok obchodnej bilancie.

Tabuľka č. 17: Čisté PZI ako % deficitu obchodnej bilancie

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ČR	107,2	54,2	68,7	22,4	26,1	137,9	327,7	157,9	178,5	395,0
SR	17,8	-435,5	131,8	13,1	6,1	22,8	69,7	210,6	72,6	188,0

Zdroj: WIIW, vlastné výpočty¹⁰⁷

Česká aj Slovenská ekonomika už dlhodobo trpí chronickými deficitmi zahraničného obchodu a následne aj celého účtu platobnej bilancie (pozri prílohu, tabuľku č. 21). Vysoký prílív PZI, ako nedlhového kapitálu, dokázal v Česku ľahko pokryť deficit obchodnej bilancie už od roku 1998. Nízke čísla v rokoch 1996 a 1997 sú príčinou toho, že Česko bolo práve v období pred menovou krízou. Na konci roku 1996 deficit bežného účtu presiahol 7 % HDP. Na Slovensku prílív PZI do roku 2000 nebol uspokojivý a preto ani nehrali významnú úlohu vo financovaní deficitu obchodnej bilancie. Záporné číslo v roku 1994 indikuje to, že v danom roku Slovensko dosiahlo prebytok obchodnej bilancie. Čisté PZI pokryli celý deficit obchodnej bilancie na Slovensku iba v troch rokoch počas obdobia 1993-2000.

Zlepšenie inštitucionálneho prostredia - nadnárodné spoločnosti môžu pozitívne ovplyvniť inštitucionálny systém v hostiteľskej krajine a celkové podnikateľské prostredie. Vstup zahraničnej firmy zvyšuje konkurenciu na domácom trhu a stimuluje zvýšenie

¹⁰⁷ WIIW: „Handbook of Statistics: Countries in Transition 2003“, WIIW-WIFO, Vienna, 2003, str. 440 - 455

kvality v celom sektore. Zlepšuje sa teda efektívnosť a kompetitívnosť trhov. Nadnárodné spoločnosti môžu zlepšiť stav ochrany a vynutiteľnosti vlastníckych práv a aj celkovú kultúru tržného prostredia.

Prístup k cudziemu kapitálu - nadnárodné spoločnosti majú vo všeobecnosti lepší prístup a podmienky pri získavaní bankových úverov a ostatných zdrojov financovania.

Prístup na trhy - nadnárodné spoločnosti zaisťujú svojim dcérskym spoločnostiam prístup na zahraničné trhy, na ktoré by sa domáce spoločnosti sami veľmi ťažko dostávali.

Životné prostredie - nadnárodné spoločnosti sú v čele vývoja technológií, ktoré sa snažia čo najmenej poškodzovať životné prostredie. Prelievanie externalít v tejto oblasti v podobe môže pozdvihnúť celkovú kvalitu životného prostredia.

V mnohých funkciách PZI existujú rozsiahle pozitívne externality (napr. zlepšenie inštitucionálneho prostredia), keďže dodávajú do krajiny niečo pozitívne zadarmo. V odbornej literatúre¹⁰⁸ sa tvrdí, že práve tento aspekt PZI je dôvodom k tomu, aby sa v politike podpory prílivu PZI angažoval štát a tieto externality „nakupoval“ formou investičných stimulov, pretože ak sa tak nestane, domáca ekonomika okrem toho, že príde o časť investícií, tak zároveň príde aj o externality spojené s prílivom týchto investícií. Získané pozitívne nepriame efekty môžu za istých okolností omnoho výraznejšie vplývať na rast ekonomiky ako priame efekty spojené so zvyšovaním efektívnosti danej firmy a produktivity.

4.2. Negatívne efekty

Okrem pozitívnych vplyvov je dôležité všimnúť si aj negatívne, priame aj nepriame, efekty spojené s prílivom PZI. Pričom aj tu platí, že niektoré efekty pôsobia viac menej iba regionálne, ako napr. vytlačanie domácej konkurencie, iné efekty majú negatívny význam pre krajinu ako celok, ako napr. financovanie investičných stimulov zo štátneho rozpočtu.

¹⁰⁸ Benáček, V.: „Přímé zahraniční investice v České republice“, Politická ekonomie, 2000, č. 1, str.13

Nepriateľské prevzatie firmy – zahraniční investori prichádzajú s úmyslom najprv utlmiť výrobu daného oboru s cieľom, aby zahraničná materská firma nemala v hostiteľskej krajine konkurenciu. Tento jav je však zriedkavý.¹⁰⁹

Repatriácia zisku - zaťažuje bežný a kapitálový účet platobnej bilancie. V krajinách s vysokým prílivom PZI v podobe privatizácie štátneho majetku tento faktor nehrá významnú úlohu, avšak v priebehu času, keď sa príliv s privatizácie znižuje a začínajú prevažovať investície na zelenej lúke, dochádza k odlivu kapitálu formou repatriácie zisku, ktorý môže byť vyšší ako celkové priame zahraničné investície. Zahraniční investori investujú kvôli tomu, aby sa im najsôr vrátili náklady spojené s investíciou a následne začali svoje zisky transferovať do krajiny materskej spoločnosti. Narastajúca repatriácia zisku zahraničných spoločností môže byť problémom Česka už v blízkej budúcnosti.¹¹⁰ V Česku hodnota reinvestovaného zisku prvýkrát predstihla objem investícií do základného kapitálu v roku 2001. Medziročný nárast investícií v tom roku činil cca 164 mld. Kč. Na ňom sa 65 miliardami podieľal nárast základného kapitálu, 70 miliardami reinvestovaný zisk a cca 29 mld. tvoril nárast úverového kapitálu. V nasledujúcom roku však nárast základného kapitálu (120 mld. Kč) už opäť prevyšoval objem reinvestovaného zisku (60 mld. Kč).

„Duálna“ ekonomika - nižšia ekonomická výkonnosť domácich spoločností v porovnaní so spoločnosťami so zahraničnou účasťou môže viesť k vzniku tzv. „duálnej ekonomiky“. V duálnej ekonomike máme na jednej strane prosperujúce spoločnosti so zahraničnou účasťou a na strane druhej prežívajúce domáce firmy, ktoré sa často pohybujú na hranici bankrotu. Tieto dva sektory môžu mať neskôr problémy spolu kooperovať a zahraničný sektor môže začať fungovať ako enkláva.¹¹¹

Malá pridaná hodnota - medzi odborníkmi¹¹² býva často vyslovovaná aj obava, že väčšina PZI vstupuje do menej sofistikovaných odvetví, ktoré spravidla vytvárajú nízky

¹⁰⁹ To, že tento typ predátorstva nebol v českej ekonomike zatiaľ rozšírený, tvrdí aj Benáček, V.: „*Prímé zahraniční investice v České republice*“, Politická ekonomie, 2000, č. 1, str.20

¹¹⁰ NEWTON: „*Prímé zahraniční investice: Přístup z pohledu teorie*“, NEWTON, Praha, 2001, str. 7

¹¹¹ Už od roku 1993 môžeme pozorovať, že problém tzv. „duálnej ekonomiky“ sa týka aj českej ekonomiky, kde na jednej strane sú prosperujúce podniky so zahraničnou účasťou a na druhej strane podkapitalizované bývalé štátne podniky, ktoré sa vyhýbajú nutnosti podstúpiť intenzívnu reštrukturalizáciu. Pozri Benáček, V.: „*Prímé zahraniční investice v České republice*“, Politická ekonomie, 2000, č. 1, str. 19

¹¹² Pozri napr. Kalínská, E.: „*Prímé zahraniční investice a jejich úloha v regionu střední a východní Evropy*“, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 1999, str.13

podiel pridanej hodnoty. Tzv. zušľacht'ovacia činnosť, kde sú všetky komponenty dovezené zo zahraničia a hotové výrobky odovzdané do zahraničia, síce využíva komparatívnu výhodu danej krajiny v podobe lacnej pracovnej sily s dobrou kvalifikáciou, avšak pridaná hodnota vo výrobe je nízka. Pre ilustratívny príklad nemusíme chodiť ďaleko. Slovensko sa v blízkej budúcnosti stane v prepočte obyvateľov najväčším výrobcom automobilov na svete.¹¹³ Po rozhodnutí VW, PSA a KIA (a špekuluje sa aj o Mazde, Honde, Toyote či Roveri)¹¹⁴ sa na Slovensku bude vyrábať viac áut ako v ktorejkoľvek krajine Vyšegrádskej štvorky a vývoz automobilov by v roku 2007 mohol tvoriť až 45 % slovenského exportu.¹¹⁵ Keďže súčiastky do áut sa z veľkej časti importujú a autá sa na Slovensku iba zmontujú dokopy, celková pridaná hodnota nebude taká veľká. Krajina sa tak na jednej strane stane „Detroitom Európy“, ale zároveň aj akousi „montážnou dielňou“. Toto by mohlo mať dopad aj na štruktúru nárokov trhu práce. Na jednej strane to znamená zníženie nárokov na požiadavky odbornosti po určitú náročnosť, ktorá je adekvátne takémuto zatriedeniu, na druhej strane by mohlo dôjsť k zvýšeniu úniku vzdelaných odborníkov do cudziny. Vysoký podiel vývozu automobilov a príslušenstva na exporte Slovenska takisto znamená, že prípadný globálny úpadok tohto priemyslu bude mať dopad na zamestnanosť, daňové príjmy, či hospodársky rast.

Dopad na verejné výdaje - investičné stimuly poskytované vládou predstavujú výdaje verejných financií a straty z daňových príjmov vyplývajúce z daňových úľav. Taktiež manipulácia s cenami v multinacionálnych spoločnostiach (tzv. transfer pricing) znižuje daňový výnos a nadnárodné spoločnosti sa prirodzene vyhýbajú povinnosti platiť zbytočne vysoké dane. Konkurujúce domáce podniky túto možnosť nemajú, a tak sa z dôvodu vysokých daní stávajú konkurenčne menej schopnými. Tento problém sa však nemusí v budúcnosti týkať Slovenska, ktoré v roku 2004 zaviedlo rovnú daň z príjmov na úrovni 19 %. Slovensko touto daňovou reformou určite zvýšilo investičnú atraktivnosť. Spomedzi krajín OECD má najnižšie priame zaťaženie, ak sa daňové príjmy porovnávajú s HDP. Najmä pre majiteľov firiem sa vytvorila veľmi priaznivá klíma na realizáciu ziskov.

¹¹³ Slovensko v roku 2007, kvôli získanej investícii Hyundai z marca 2004, vyrobí podľa predpovede ACEA až 167 áut na 1000 obyvateľov, Česko ich vyrobí 78. Pozri Hospodárske noviny z 26.11.2003; *Verdikt Hyundai je pro Česko zklamáním*

¹¹⁴ Hospodárske noviny z 3.3.2004; *Pozor na detroitský ošial'*

¹¹⁵ Hospodárske noviny z 3.3.2004; *Nové vozy budú vyjíždět ze Žiliny*

Zrušenie zdaňovania dividend a podielov na zisku zrážkovou daňou znamená takmer bezkonkurenčné prvenstvo na starom kontinente.¹¹⁶

Vytlačanie domácej konkurencie - najmä trhovo orientované PZI často vytlačajú domácich konkurentov. Zvyšovanie dovozu surovín a nedokončenej výroby firmami so zahraničnou účasťou takisto vedie k úpadku domácich producentov týchto komodít. Na druhej strane, treba poznamenať, že tieto javy prispievajú k lepšej alokácii zdrojov a neefektívni výrobcovia sú vytlačení efektívnymi. Ako príklad môžeme uviesť vstup veľkých zahraničných supermarketov. Na jednej strane pôsobia pozitívne, najmä v oblasti zníženia cien potravín, na vyššej produktivite práce, na druhej strane konkurenčne odsúvajú menších domácich výrobcov. Tí často nie sú schopní čeliť cenovej úrovni týchto supermarketov.

Rast nezamestnanosti – v určitých prípadoch môže nezamestnanosť vzrásť. Rast nezamestnanosti je spojený s rozvojom kapitálovo náročného spôsobu výroby na úkor pracovne náročnej výroby, s tlakom na racionalizáciu výroby a reštrukturalizáciu podnikov so zahraničnou účasťou.

Inflácia - rast peňažnej zásoby súvisiaci s vysokým prílivom PZI môže mať inflačné dopady. Následná sterilizácia vedie k vysokým úverovým sadzbám a nižšej investičnej aktivite v hostiteľskej krajine.

Prelievanie miezd - zvýšenie miezd v podnikoch so zahraničnou účasťou, ktoré väčšinou odpovedá rastu práce, sa prelieva do domácich podnikov, v ktorých však tempo rastu produktivity práce zaostáva za rastom miezd.

4.3. Celkové efekty

Hunya¹¹⁷, ktorý sa už dlhodobo zaoberá prílivom PZI do krajín strednej a východnej Európy, na základe porovnávania domácich a zahraničných podnikov v jednotlivých krajinách strednej Európy, hodnotí celkový efekt prílivu PZI do krajín strednej Európy pozitívne. Toto pozitívne hodnotenie argumentuje na základe zvýšeného rastu ekonomiky,

¹¹⁶ Trend z 18.12.2003; *Príklad pre starú Európu*

¹¹⁷ Hunya, G.: „*Recent FDI trends, Policies and Challenges in South-East European Countries*“, WIIW, Wien, 2000, str.24

zvýšenej konkurencie schopnosti krajiny a štrukturálnych reforiem. Dodáva, že transformácia krajín by bez zahraničných investícií postupovala omnoho pomalšie. V Česku celkový pozitívny prínos zahraničných investícií dokladá napr. štúdia¹¹⁸ vypracovaná v roku 2002 pre agentúru CzechInvest. Výsledky tejto štúdie dokazujú, že zahraničné firmy priamo i nepriamo prispievajú k zvyšovaniu zamestnanosti¹¹⁹ a vykazujú značný podiel na exporte priemyselnej výroby. Takisto štúdia NBS¹²⁰, ktorá analyzuje vplyv PZI na ekonomiku Slovenska, hodnotí celkový efekt prílivu zahraničného kapitálu pozitívne. Správa uvádza, že PZI sa podieľajú na vysokom raste produktivity práce, a to vo vyššej dynamike ako u porovnateľných domácich partnerov, na rastúcom objeme produkcie v zodpovedajúcej kvalite, na udržaní zamestnanosti, atď. Tento pozitívny vývoj sa transformuje multiplikačných efektov a do vonkajších ekonomických vzťahov.

Na základe množstva prečítanej odbornej literatúry a štúdií si taktiež dovoľím hodnotiť celkový efekt prílivu PZI pozitívne. Dovoľím si pritom súhlasiť s názorom Benáčka¹²¹, že drvivá väčšina spomenutých negatívnych efektov prílivu PZI sú iba bežnými problémami ekonomickej dynamiky spojenej s realokáciou faktorov, ktorým musí čeliť každá otvorená ekonomika. Ako autor píše, v mnohých ohľadoch ide o problémy spojené s tzv. kreatívnou deštrukciou, kde úpadok jedného odvetvia je viac než kompenzovaný rozvojom v inej časti ekonomiky.

¹¹⁸ Táto štúdia dokazuje aj spokojnosť súčasných zahraničných investorov s podmienkami, aké našli v ČR. Management väčšiny týchto spoločností uviedol, že v priebehu rokov 2003-2005 hodlá rozšíriť svoje výrobné kapacity. Pozri: Opinion Window Research International: „*Survey on Development of Manufacturers in the Czech Republic in 2002*“, CzechInvest, Prague, 2002

¹¹⁹ Dokonca viac než 50 % oslovených firiem uviedlo, že v blízkej budúcnosti počíta s ďalším zvyšovaním zamestnanosti vo svojich firmách.

¹²⁰ Hošková, A.: „*Vplyv priamych zahraničných investícií na ekonomiku Slovenska*“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2001, str.41

¹²¹ Benáček, V.: „*Přímé zahraniční investice v České republice*“, Politická ekonomie, 2000, č. 1, str. 21

5. Príliv PZI v blízkej budúcnosti

Britská spoločnosť Economic Intelligence Unit (EIU) predpovedá, že spomedzi krajín Vyšegrádskej štvorky budú v blízkej budúcnosti najlepšie podmienky pre investovanie v Poľsku. S menším odstupom za Poľskom bude nasledovať Česko, ktoré v priebehu rokov 2005 až 2008 kumulatívne priláka až 23,3 mld. USD. Slovensko by malo v budúcich štyroch rokoch prilákať priame zahraničné investície v celkovej hodnote 8,6 mld. USD. EIU skúmala podnikateľské prostredie, daňový systém, makroekonomickú politiku, cenu a kvalifikáciu pracovnej sily, dostupnosť trhov a ďalšie faktory dôležité pre zahraničné investície v 27 krajinách strednej a východnej Európy. V jednej zo štúdií¹²² EIU sa tvrdí, že hoci podiel investícií v strednej Európe ostane v strednodobom časovom horizonte stále výrazný, investície sa ale zo strednej Európy budú postupne posúvať ďalej na východ a tento trend sa v nasledujúcich rokoch bude postupne zväčšovať. Investorov spomedzi všetkých krajín strednej a východnej Európy budú stále viac lákať pobaltské štáty a krajiny bývalého Sovietskeho zväzu, najmä Rusko a Ukrajina, ako aj na nerastné suroviny bohatý Kazachstan a Azerbajdžan. EIU uvádza hlavne dva dôvody relatívneho znižovania atraktívnosti krajín strednej Európy: privatizačných možností bude stále menej, mzdy sa budú zvyšovať a krajiny budú postupne strácať najmä svoju komparatívnu výhodu lacnej pracovnej sily. K rovnakej predpovedi dospel aj Hunya.¹²³ Nadnárodné spoločnosti sú nútené čím ďalej tým viac znižovať výrobné náklady, aby mohli konkurovať na západných trhoch, a teda budú musieť presúvať svoju výrobu zo západu smerom na východ do transformujúcich sa krajín¹²⁴, ktoré im túto výhodu lacnejšej produkcie ponúkajú.¹²⁵

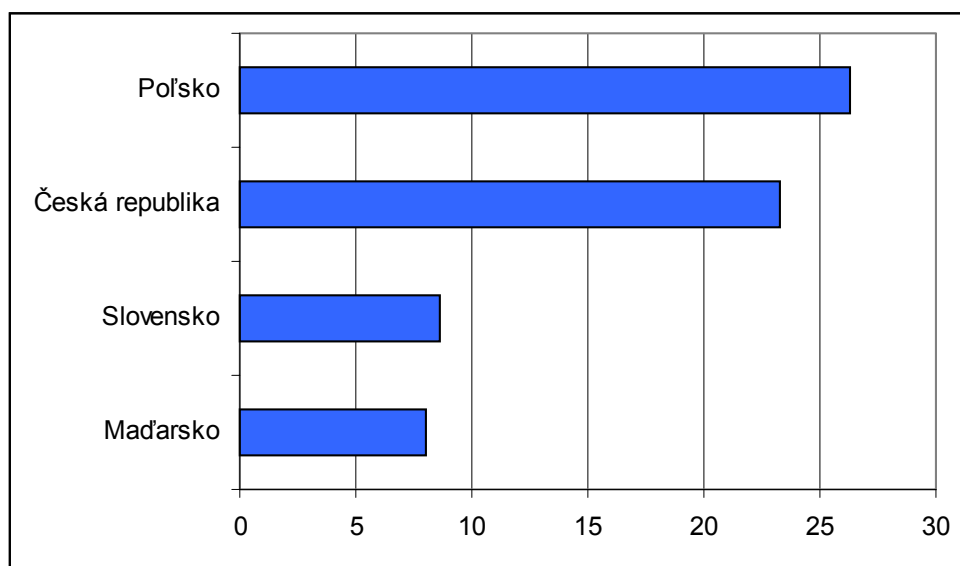
¹²² SME z 18.9.2003; EIU - Investície sa presúvajú zo strednej Európy ďalej

¹²³ Hunya, G.: „Recent Impacts of Foreign Direct Investment on Growth and Restructuring in Central European Transition Countries“, WIIW, Wien, 2002, str. 3

¹²⁴ Tieto predpovede sa začínajú pomaly naplňovať. Napr. nemecký koncern Siemens, keďže vysoké náklady sa už nedajú vyrovnávať vyššou produktivitou, uvažuje o presunutí 2- až 3-tisíc pracovných miest z Nemecka do Maďarska, kde sú mzdy až o 75 % nižšie. Hospodárske noviny z 15.3.2004; *Siemens sa zamerá na Maďarsko*

¹²⁵ Podľa prieskumu UNCTAD v roku 2001, ktorý zahŕňal 129 hlavných významných spoločností sveta, najlepšie vyhliadky pre príliv PZI má práve región strednej a východnej Európy so 60 % odpovedí, ktoré očakávajú zvýšený príliv PZI do tohto regiónu. Na druhom mieste bola Čína s viac ako 50 % a na treťom mieste bol Ázia s 50 %. Poradie krajín zo strednej a východnej Európy bolo: Poľsko (33 %), Maďarsko (20 %) a Česká republika (18%). Pozri Hunya, G.: „Recent Impacts of Foreign Direct Investment on Growth and Restructuring in Central European Transition Countries“, WIIW, Wien, 2002, str. 4

Graf č. 16: Celkový príliv PZI v mld. USD v rokoch 2005 až 2008

Zdroj: predpoveď EIU¹²⁶

Hoci EIU predpovedá, že v oboch krajinách by sa mal uchovať príliv PZI na vysokej úrovni, takisto predpovedá, že dynamika prílivu PZI do Česka sa bude postupne spomaľovať, naopak na Slovensku zrýchľovať.

Rozdiel v investičnej atraktivnosti medzi týmito dvomi krajinami tu je v neprospech Česka. Hlavnými výhodami Slovenska je nižšie zdanenie zisku a nižšia cena práce, ktorá je zhruba o tretinu lacnejšia ako v susednom Česku. Investori takisto oceňujú aj razantné ekonomické reformy¹²⁷ súčasnej vlády na Slovensku a zlepšuje sa celková reputácia Slovenska.¹²⁸ Z tohtoročnej ankety¹²⁹ medzi členmi Česko-nemeckej obchodnej a priemyselnej komory (ČNOPK) vyplýva, že sa Česko po prvýkrát zaradilo, čo sa týka investičnej atraktivity, za Slovensko. To považuje za najpriaznivejšiu lokalitu v regióne 51

¹²⁶ countrydata.bvdep.com/cgi/template.dll?product=101 (13.3.2004)

¹²⁷ Mnohí liberálni ekonómovia majú radi Hongkong, ktorý je známy ako malé miesto na zemi, ktoré sa vďaka ekonomickým reformám stalo veľkou hospodárskou silou. Preto ak ekonóm prirovná nejakú krajinu k Hongkongu znamená to pre danú krajinu veľké vyznamenanie. V roku 2003 si takto na adresu Slovenska „zahongkongoval“ Steve Forbes, vydavateľ magazínu Forbes. Po svojej návšteve Bratislavy zhrnul svoje dojmy zo Slovenska vo svojom magazíne pod titulkom Raj pre investorov. Pre celý článok pozri stránku: www.forbes.com/global/2003/0901/015.html (23.3.2004)

¹²⁸ Agentúra Standard & Poor's zvýšila v marci 2004 úverový rating Slovenska v zahraničnej mene o jeden stupeň z úrovne BBB na BBB+. Hoci sa tak stalo po vyhlásení slovenského víťazstva v súboji o juhokórejskú automobilku Hyundai/Kia, súvisí to aj s dlhodobou ekonomickou situáciou. "Zvýšenie ratingu v zahraničnej mene odráža postupné prijímanie ekonomických reforiem a ich následné uplatňovanie spolu so širšou medzinárodnou politickou a ekonomickou integráciou Slovenska," vyhlásila úverová analytička Standard & Poor's Kristel Richardová. SME z 3.3.2004; *Standard & Poor's zvýšil Slovensku rating*

¹²⁹ Pozri Hospodárské noviny z 30.3.2004; *Německé firmy odrazuje korupce*

percent opýtaných, o Česku takto súdi 31 percent. Podľa tejto ankety najväčšou slabinou Česka je neúčinný boj s korupciou a slabá ochrana veriteľov.

Na Slovensku od roku 2004 platí rovná daň z príjmu na veľmi príťažlivej úrovni 19 %, v Česku v roku 2004 platí daň z príjmu právnických osôb na úrovni 28 % (počíta sa s postupným znižovaním tejto sadzby na 26 % v roku 2005 a na 24 % v roku 2006).¹³⁰

Lacná kvalifikovaná pracovná sila na Slovensku je však aj z pozície investorov považovaná za dočasnú. O to, že ich očakávania sú správne svedčí aj štúdia Federácie európskych zamestnávateľov. Podľa tejto štúdie Slovensko bolo krajinou, kde v roku 2003 rástli hodinové mzdy najrýchlejšie v celej Európe. Hodinové mzdy medziročne vzrástli o 11,3 %.¹³¹

Hoci obidve krajiny sú relatívne malé, aby sa ďalej neprehlbovali regionálne rozdiely medzi bohatými časťami krajín – Prahou a Bratislavou (Bratislava je po Prahe druhým najbohatším regiónom z krajín vstupujúcich do Európskej únie 1. mája) a chudobnejšími časťami oboch republík, bude dôležité regionálne usmerňovanie prílivu PZI. To môže nastať buď priamou cestou ako napr. rôznymi investičnými stimulmi, ale najmä nepriamou cestou a to predovšetkým dobudovaním kvalitnej infraštruktúry. Po dobudovaní diaľnic budú môcť aj chudobnejšie regióny krajín ťažiť zo svojej hlavnej komparatívnej výhody, a to lacnejšej pracovnej sily.

Rozšírenie EÚ v máji 2004 podľa EIU nepovedie k nárastu investícií do nových členských krajín. Rozšírenie bude iste mať pozitívny vplyv na psychologické vnímanie nových krajín a prevzatím pravidiel EÚ sa posilnia isté oblasti podnikateľského prostredia. Rozšírenie EU takisto zotrie jeden handicap Slovenska, a to menší domáci trh. Viacero faktorov však pôsobí proti: vstupujúce krajiny už získali prístup na trhy EÚ a ďalšia liberalizácia obchodu bude minimálna. Zatiaľ čo príprava na členstvo bola katalyzátorom trhových a podnikateľsky orientovaných reforiem, získaním členstva disciplína v tejto oblasti poklesne. Komplikácie prinesú aj prípravy na euro. Môže dochádzať k zhodnocovaniu mien, čo investorov odradí. A aj predchádzajúce rozšírenia ukázali iba slabé prepojenie medzi vstupom do EÚ a priamymi zahraničnými investíciami. Štúdia

¹³⁰ PricewaterhouseCoopers: „*Tax Flash*“, PricewaterhouseCoopers, Praha, 2003, str.4

¹³¹ SME z 17.3.2004; *U nás rástli mzdy najrýchlejšie*

WIIW¹³² je takisto skeptická voči očakávaniam, že vstup nových krajín do EÚ povedie k nárastu prílivu PZI do týchto krajín. V štúdiu sa tvrdí, že hoci vstup týchto krajín uľahčí tok kapitálu a zníži tak transakčné náklady, žiadny výrazný vzostup PZI sa kvôli týmto faktorom nedá očakávať.

Podľa **Dunningovej teórie** (pozri stranu č. 3), v ktorej investície v priebehu času postupne prechádzajú štyrmi fázami vývoja, by som Slovensko v súčasnosti zaradil do druhej fázy, keď investície začínajú naberať v danej krajine veľký význam. Táto fáza je charakteristická tým, že obyvateľstvo krajiny sa ešte len zoznamuje s vysokou produktivitou práce a krajina ťaží z komparatívnej výhody lacnej pracovnej sily.

Česká republika je pravdepodobne už v tretej fáze vývoja, kde daná krajina už pomaly stráca komparatívnu výhodu lacnej pracovnej sily ale PZI stále prichádzajú na základe nových výhod ako napr. vysoký dopyt a technologický rozvoj krajiny. Z hľadiska štruktúry, investície sú zamerané skôr na kvalitu ako kvantitu. Prichádzajú sofistikovanejšie investície založené na väčšej pridanej hodnote.¹³³

Teda potom, ako Slovensko vystúpilo z hokejového tieňa Českej republiky ako svojho veľkého hokejového rivala, zdá sa, že vystúpilo aj z tieňa prílivu PZI.¹³⁴ Slovensko do roku 2000 bolo ako Popoluška, sedelo v kúte a plakalo, že si ho nikto nevšima, zatiaľ čo do Česka pritekali miliardy investícií. Veci sa však zmenili. Na Slovensko sa v priebehu posledných rokov začali len tak hrnúť zahraniční investori a krajina je v súčasnosti často označovaná lichôtkami ako ekonomický tiger strednej Európy, ba niekedy dokonca celej Európy, či budúci Hongkong alebo Írsko. Porovnanie prílivu PZI do Česka a Slovenska sa dá naozaj pekne prirovnať k hokeju, ktorý je veľmi populárny v oboch krajinách. Česko je už dlhodobo stabilne kvalitným a známym hráčom v súťaži o príliv PZI a tento status si aj udrží. Slovensko, napriek svojmu obrovskému potenciálu, donedávna hralo v súťaži skôr

¹³² Hunya, G., Stankowsky, J.: „*WIIW-WIFO Database on Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe with Special Attention to Austrian FDI Activities in this Region*“, WIIW-WIFO, Wien, 2004

¹³³ V Česku sa zvyšuje počet projektov technologických centier a strategických služieb. Do krajiny prichádzajú firmy ako Matsushita, Rieter, Asustek, Logica... Zdroj .Invest Report: „*The Czech Republic did not attract any large investor last year*“, Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu, Bratislava, 2003, str. 13

¹³⁴ O tom svedčí aj v priamej konfrontácii nedávno prehratý súboj Česka so Slovenskom o investíciu kórejskej automobilky Hyundai/Kia v hodnote 700 miliónov eur. Hospodárske noviny z 3.3.2004; *Kia zvýši zamestnanosť a rast ekonomiky*

outsidera. Nedávny vývoj a skutočnosti¹³⁵ v tejto krajine však nasvedčujú tomu, že v blízkej budúcnosti si mnohokrát zahrá aj finále.

¹³⁵ Jednou takouto skutočnosťou je napr. silný rast slovenskej ekonomiky, keď reálny HDP v roku 2003 vzrástol o 4,2 %. Teda slovenské hospodárstvo už druhý rok rástlo v regióne strednej Európy najrýchlejšie. Reálny rast HDP v Česku v roku 2003 dosiahol 2,9 %. Zdroj: MF DNES z 12.3.2004; *Slovensko se stáva dravou ekonomikou*

Ďalšou takouto skutočnosťou je, že podľa najnovšej správy merania indexu ekonomickej slobody dosiahlo Slovensko v roku 2003 najväčšieho zlepšenia spomedzi všetkých európskych krajín a posunulo sa na 35. miesto, teda najlepšie umiestnenie, aké kedy dosiahlo. Heritage Foundation ocenila najmä racionalitu prevedených a pripravovaných reforiem (znižovanie daňovej záťaže a zjednodušenie celého daňového systému, rýchlu privatizáciu, reštrukturalizáciu bankového sektoru, liberalizácia cien). Z okolitých krajín sa Česká republika umiestnila na 32., Maďarsko na 42. a Poľsko až na 56. mieste, pričom vo všetkých troch krajinách index v roku 2003 poklesol a teda sa zhoršil. Zdroj: www.heritage.org/research/features/index/countries.html (17.3.2004)

6. Pramene a literatúra

Štatistické a právne pramene:

CzechInvest: „*Investment Climate in the Czech Republic*“, CzechInvest, Praha, 2003

Devízový zákon České národní rady č. 219/1995 Sb. z., Devízový zákon ve znění pozdějších předpisů

Devízový zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 202/1995 Z. z., Devízový zákon v znení neskorších predpisov

NBS: „*Menový prehľad – December 2003*“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2004

NBS: „*Menový prehľad – December 2002*“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2003

NBS: „*Menový prehľad – December 2001*“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2002

Opinion Window Research International: „*Survey on Development of Manufacturers in the Czech Republic in 2002*“, CzechInvest, Prague, 2002

SARIO: „*Regions of Slovakia*“, Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu, Bratislava, 2003

SARIO: „*Slovakia in Figures*“, Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu, Bratislava, 2003

WIIW: „*Handbook of Statistics: Countries in Transition 2003*“, WIIW-WIFO, Vienna, 2003, ISBN 3-85209-005-9

Literatúra:

Baláž, P. a kol.: „*Medzinárodné podnikanie*“, Jamex, Bratislava, 2001, ISBN 80-88848-68-7

Bannock, G., Baxter, R.E., Davis, E.: „*The Penguin Dictionary of Economics*“, Penguin Books Ltd. London, 1992, ISBN 0-14-051255-1

Benáček, V.: „*Přímé zahraniční investice v České republice*“, Politická ekonomie, 2000, č. 1

Benáček, V., Zemplerová, A.: „*Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe*“, Prague Economic Papers, 2, 1997

Carstensen, K., Toubal, F.: „*Foreign Direct Investment in Central European Countries: A Dynamic Panel Analysis*“, Kiel Working Paper No. 1143, Kiel, 2003

CzechInvest: „*Factsheets on the Business and Investment Climate in the Czech Republic*“, CzechInvest, Praha, 2004

- CzechInvest:** „*General brochure about CzechInvest*“, CzechInvest, Praha, 2003
- CzechInvest:** „*CZECH REPUBLIC - The Country of Opportunities*“, CzechInvest, Praha, 2003
- ČNB:** „*Přímé zahraniční investice v roce 1999-2000*“, Česká národní banka, Praha, 2001
- ČNB:** „*Přímé zahraniční investice v roce 2000*“, Česká národní banka, Praha, 2002
- ČNB:** „*Přímé zahraniční investice v roce 2001*“, Česká národní banka, Praha, 2003
- CPHR:** „*Národná správa o ľudskom rozvoji - Slovenská republika 2001-2002*“, Centrum pre hospodársky rozvoj, Bratislava, 2003
- Djankov, S., Hoekman, B.:** „*Foreign Investment and Productivity Growth in Czech Enterprises*“, The World Bank Economic Review, Vol. 14, No.1, 2000, str. 49–64
- Dunning, J.H.:** „*The globalization of business*“, Routledge, London, 1993, ISBN 0-415-09610-3
- Ederveen, S., Mooj, R.:** „*Taxation and foreign direct investment: A Synthesis of Empirical Research*“, CESifo Working Paper no. 588, Mnichov, 2001
- Hines, J.R.:** „*Tax sparing and direct investment in developing countries*“, National Bureau of Economic Research Working Paper no. 6728, Cambridge, 1998
- Holman, R.:** „*Ekonomie*“, CH Beck, Praha, 1999, ISBN 80-7179-255-1
- Hošková, A.:** „*Komparácia vývoja priamych zahraničných investícií na Slovensku a v transformujúcich sa ekonomikách*“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2000
- Hošková, A.:** „*Vplyv priamych zahraničných investícií na ekonomiku Slovenska*“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2001
- Hunya, G., Stankowsky, J.:** „*Foreign Direct Investment in Central and East European Countries and the Former Soviet Union*“, WIIW, Wien, 1999
- Hunya, G., Stankowsky, J.:** „*International Competitiveness Impacts of FDI in CEEs*“, WIIW, Wien, 2000
- Hunya, G.:** „*Recent FDI trends, Policies and Challenges in South-East European Countries*“, WIIW, Wien, 2000
- Hunya, G.:** „*Recent Impacts of Foreign Direct Investment on Growth and Restructuring in Central European Transition Countries*“, WIIW, Wien, 2002
- Hunya, G., Stankowsky, J.:** „*WIIW-WIFO Database on Foreign Direct investment in Central and Eastern Europe with Special Attention to Austrian FDI Activities in this Region*“, WIIW-WIFO, Wien, 2004
- Invest Report:** „*The Czech Republic did not attract any large investor last year*“, Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu, Bratislava, 2003

- Jarolím, M.:** „*Zahraniční investice a produktivita firem*“, Finance a úvěr, 2000, č. 9, str. 478-487
- Kalínská, E.:** „*Přímé zahraniční investice a jejich úloha v regionu střední a východní Evropy*“, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 1999, ISBN 80 – 7079- 287-6
- Kovalčík, J. Sud’a, P.:** „*Bussiness Enviroment Report Slovak Republic*“, Centrum pre hospodársky rozvoj, Bratislava, 2002
- Kinoshita, Y.:** „*Technology Spillovers Through Direct Investment*“, CERGE –EI, 1998
- Krugman, P.R., Obstfeld, M.:** „*International Economics: Theory and Policy*“, Harper Collins Publishers, Glenview, 1991, ISBN 0673521516
- Landesmann, M.:** „*Structural change in the Transition Economies, 1989 to 1999*“, WIIW, Wien, 2000
- NBS:** „*Aktualizovaný menový program NBS na rok 2003*“, Národná banka Slovenska, Bratislava, 2004
- Lim, E.G.:** „*Determinants of, and the Relation Between, Foreign Direct Investment and Growth: A Summary of the Recent Literature*“, IMF Working Paper WP/01/175, Washington DC, 2001
- NEWTON:** „*Efekty přímých zahraničních investic na platební bilanci*“, NEWTON, Praha, 2003
- NEWTON:** „*Investiční pobídky v České republice*“, NEWTON, Praha, 2003
- NEWTON:** „*Investiční rozhodování a jejich efektivnost*“, NEWTON, Praha, 2003
- NEWTON:** „*Konkurenceschopnost České republiky v globální ekonomice*“, NEWTON, Praha, 2001
- NEWTON:** „*Přímé zahraniční investice: Přístup z pohledu teorie*“, NEWTON, Praha, 2001
- NEWTON:** „*Přímé zahraniční investice a měnové krize*“, NEWTON, Praha, 2003
- NEWTON:** „*Přímé zahraniční investice a udržitelnost vnější rovnováhy České republiky*“, NEWTON, Praha, 2001
- PricewaterhouseCoopers:** „*Tax Flash*“, PricewaterhouseCoopers, Praha, 2003
- Samuelson, P.A., Nordhaus, W.D.:** „*Ekonomie*“, Nakladatelství Svoboda, Praha, 1991, ISBN 80-205-0192-4
- Sirotná, B.:** „*Priame zahraničné investície v transformujúcich sa krajinách – Teória a prax*“, bakalárska práca IES FSV UK, Praha 2002
- Transparency International:** „*Global Corruption Report 2003*“, Transparency International, Berlin, 2003, ISBN 1-86197-476-0

Transparency International: „*Global Corruption Report 2001*“, Transparency International, Berlin, 2001, ISBN 3-935711-00-X

Zemplinerová, A.: „*Impact of Foreign Direct Investment on the Restructuring and Growth in Manufacturing*“, Prague Economic Papers, 1998, č.4

Časopisy a noviny:

Business Ethics: „*Corruption is a business issue, not just an ethical issue*“, Volume 2#1, January 2001

Hospodářské noviny z 26.11.2003; *Verdikt Hyundai je pro Česko zklamáním*

Hospodářské noviny z 19.12.2003; *Česko je více zemí továren než vývojových center*

Hospodářské noviny z 3.3.2004; *Nové vozy budou vyjíždět ze Žiliny*

Hospodářské noviny z 30.3.2004; *Německé firmy odrazuje korupce*

Hospodářské noviny z 3.3.2004; *Pozor na detroitský ošial'*

Hospodářské noviny z 3.3.2004; *Kia zvýši zamestnanosť a rast ekonomiky*

Hospodářské noviny z 15.3.2004; *Siemens sa zamerá na Maďarsko*

MF DNES z 12.3.2004; *Slovensko se stáva dravou ekonomikou*

Pravda z 31.3.2004; *Die Presse: Regionálne rozdiely SR sú drastické*

SME z 5.2.2004; *Hlásia sa ďalší investori, uvidíme, či aj prídu*

SME z 3.3.2004; *Kia v Ženeve: Ideme vyrábať do Žiliny*

SME z 3.3.2004; *Standard & Poor's zvýšil Slovensku rating*

SME z 17.3.2004; *U nás rásť mzdami najrýchlejšie*

Trend z 18.12.2003; *Príklad pre starú Európu*

Internetové zdroje:

countrydata.bvdep.com

europa.eu.int

fakta.impuls.cz

hdr.undp.org

mlaco.sk

www.cnb.sk

www.czechinvest.cz

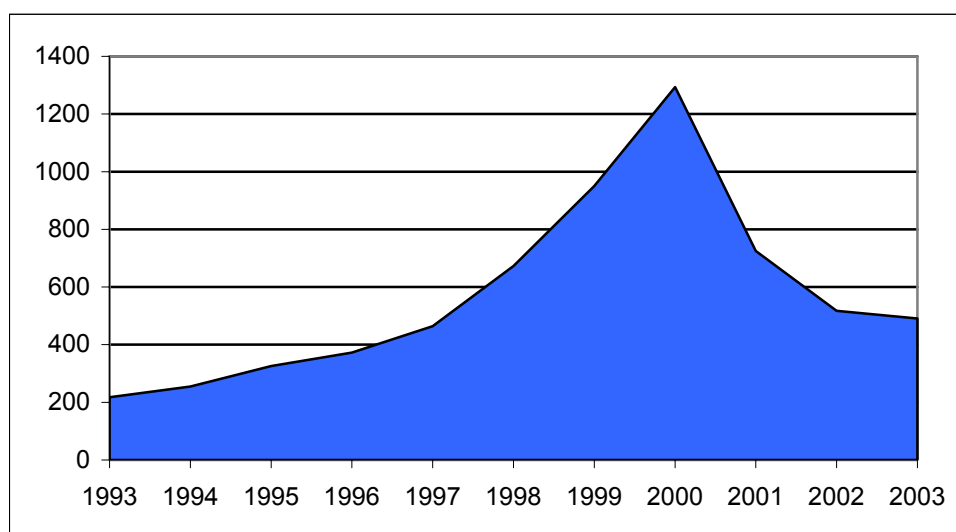
www.czso.cz

www.eiu.com

www.euromoney.com
www.fitchratings.com
www.forbes.com
www.heritage.org
www.letiskobratislava.sk
www.mesa10.sk
www.moodys.com
www.nato.int
www.nbs.sk
www.oecd.org
www.prague-airport.cz
www.sario.sk
www.sme.sk
www.standardandpoors.com
www.statistics.sk
www.theglobalist.com

7. Príloha¹³⁶

Graf č. 17: Prílev PZI v mld. USD pre celý svet

Zdroj: Economic Intelligence Unit

Poznámka: rok 2003 – odhad

Tabuľka č. 18: Prílev PZI v mil. USD

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Česká republika	654	869	2562	1428	1300	3718	6324	4986	5641	9305	4518
Slovensko	179	273	258	358	220	684	390	1925	1579	4012	678
Maďarsko	2339	1146	4815	2364	2230	2084	2013	1697	2599	858	-96
Poľsko	1715	1875	3659	4498	4908	6365	7270	9341	5713	4131	3953

Zdroj: WIIW

Poznámka: rok 2003 – odhad

¹³⁶ Všetky dáta v tejto prílohe, ak nie je uvedené inak, sú z týchto zdrojov:

WIIW: „Handbook of Statistics: Countries in Transition 2003“, WIIW-WIFO, Vienna, 2003

Odhad pre rok 2003: Hunya, G., Stankowsky, J.: „WIIW-WIFO Database on Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe with Special Attention to Austrian FDI Activities in this Region“, WIIW-WIFO, Wien, 2004

Economic Intelligence Unit: countrydata.bvdep.com/cgi/template.dll?product=101 (13.3.2004)

Tabuľka č. 19: Stav PZI v mil. USD

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
ČR	3423	4547	7350	8572	9234	14375	17552	21644	27092	38450	46400
SR	.	897	1297	2046	2083	2890	3188	4746	5582	8530	10200

Zdroj: WIIW

Poznámka: rok 2003 – odhad

Tabuľka č. 20: Stav PZI ako % HDP

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
ČR	n.a.	12	14	15	19	24	32	41	45	51	49
SR	n.a.	6	7	10	10	13	16	23	29	42	32

Zdroj: Economic Intelligence Unit

Poznámka: n.a. – not available, rok 2003 – odhad

Tabuľka č. 21: Bežný účet platobnej bilancie v mln. USD

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ČR	456	-787	-1369	-4121	-3564	-1255	-1462	-2718	-3273	-4523
SR	-532	759	511	-1960	-1804	-1982	-980	-702	-1746	-1939

Zdroj: WIIW

Tabuľka č. 22: Slovensko – príliv a odliv PZI v mln. USD

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Príliv PZI	179	273	258	358	220	684	390	1925	1579	4012
Odliv PZI	13	18	-41	57	95	147	-371	21	37	5

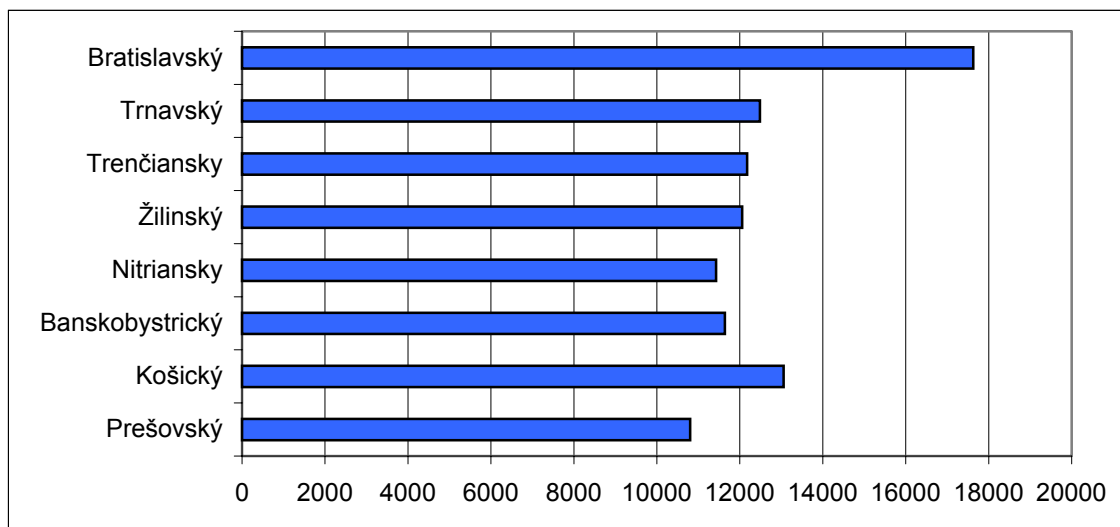
Zdroj: WIIW

Tabuľka č. 23: Česko – príliv a odliv PZI v mln. USD

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Príliv PZI	654	869	2562	1428	1300	3718	6324	4986	5641	9305
Odliv PZI	90	120	37	153	25	127	90	43	165	276

Zdroj: WIIW

Graf č. 18: Priemerná mesačná hrubá mzda v slovenských korunách v roku 2002

Zdroj: ŠÚ SR¹³⁷

¹³⁷ www.statistics.sk/webdata/ks/ksbrat/mesacmzda.htm (27.3.2004)